

NIKU Rapport 27

Intersektionella konstruktioner och kulturminnesförvaltning

Wera Grahn

Grahn, Wera. 2009. Intersektionella konstruktioner och kulturminnesförvaltning. – NIKU Rapport 27. 38 sider.

English title: Intersectional constructions and cultural heritage management. – NIKU Rapport 27. 38 p. In Swedish with English abstract.

Oslo, januar 2009

NIKU Rapport 27
ISSN 1503-4895
ISBN 978-82-8101-063-5

Rettighetshaver © Copyright Stiftelsen Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU.
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse.

Redaksjon: Vigdis Andersen
Rapporten er ikke trykt. Den er tilgjengelig som pdf-fil på www.niku.no

Kontaktadresse: NIKU, Storgata 2, 0155 Oslo
Postadresse: NIKU, P.O.Box 736 Sentrum, NO-0105 Oslo
Tlf: 23 35 50 00
Fax: 23 35 50 01
Internett: www.niku.no

Tilgjengelighet:	Åpen
Prosjektnummer:	1562973
Oppdragsgiver:	Norges Forskningsråd
Faglig godkjenning hos NIKU:	Marit Myrvoll
Faglig ekstern godkjenning:	Dr. Malena Gustavsson, Tema Genus, Linköpings universitet, Sverige

Sammanfattning

Grahn, Wera. 2009. Intersektionella konstruktioner och kulturminnesförvaltning. – NIKU Rapport 27. 38 sider.

Den här studien tar utifrån ett intersektionalitetsperspektiv ett första steg mot att synliggöra, kritiskt granska och fördjupa förståelsen av hur de sociala kategorierna kön, klass etnicitet och nationalitet är inskrivna och sammanflätade i de offentliga berättelser som skapas inom kulturminnesförvaltningen.

Undersökningens huvudsakliga empiriska utgångspunkt är Riksantikvarens fredningar de senaste åren och den offentliga presentation som dessa ges. I undersökningen görs även nedslag i den kontext som omger fredningarna, både den inom-institutionella och i relation till andra officiella aktörer i denna sfär. Rapporten innehåller därutöver en kort genomgång av det genusvetenskapliga forskningsläget.

Det är väsentligt att analysera detta material inte minst därför att det kan tillföra kunskap och höja medvetandenivån om den konstruktion av identiteter som sker på en strukturell nationell representationsnivå. Här återfinns en viktig del i förståelsen av de samhällsgemenskapande processer som formar föreställningarna om vad Norge och norskhet är. Fredningar blir en slags indikatorer för att identifiera de gemensamhetskapande idealbilderna av nationen.

Studien visar att endast ett mycket smalt skikt av de norska samhällsmedborgarnas kulturarv är representerade i materialet. Det kollektiva minnet över norskhet symboliseras framför allt av den vitnorske välutbildade mannen från samhällets elitskikt, som lämnat efter sig materiella spår som tillskrivs ett kulturminnesvärde värt att bevara. Även män från de lägre samhällsskikten finns i mindre grad representerade bland fredningarna, men oftast då som en stum och anonym grupp vars kulturarv görs synlig av en manlig elit.

Frånvaron av fredningar som länkas till kvinnors liv och arbete är emellertid det mest påfallande i materialet. Kvinnor förekommer endast i undantagsfall och då i form av den etniska Andra kvinnan som placeras i textens periferi. Kön, klass, etnisk tillhörighet och nationalitet flätas alltså samman i den offentliga berättelsen som framför allt kretsar kring och lyfter fram ett kulturarv som emanerar ur den vitnorske välsituerade mannens liv.

Ämnesord: Kulturminnen, intersektionalitet, genus, genusvetenskap, kjønn

Abstract

Grahn, Wera. 2009. Intersectional constructions and cultural heritage management. – NIKU Rapport 27. 38 p. In Swedish with English abstract.

This investigation will from an intersectional perspective represent the first step towards identifying, critically analysing and deepening the understanding of how the social categories sex, class, ethnicity and nationality are inscribed and interlinked in the official narratives performed by the public actors in the field of cultural heritage management.

The primary empirical material derives from the last year's list of special Protection Orders made by the Directorate for Cultural Heritage in Norway (Riksantikvaren) and its official presentation. In addition, examples will be included from the institutional context in which the Protection Orders are made, comprising both the intra-institutional context and the relation to other relevant public actors in this field. This report moreover contains a short summary of the state of the art in gender studies.

It is important to analyse this kind of material because it can, among other things, bring new knowledge and raise the level of awareness of the construction of identities being present at a structural national level of representation. This material has the potential to increase the understanding of how the societal feeling of being Norwegian is created. The special Protection Orders can be seen as indicators to identify the cultural imaginaries creating the feeling of belonging to a nation state.

This study shows that only a very limited strata of the Norwegian inhabitants cultural heritage is represented in the material. The collective recollection of Norwegianness is above all symbolized by the white well educated Norwegian male with an origin in the elite stratum, who has left material marks which are elevated and understood to be valuable objects of cultural heritage. Men belonging to lower social strata are to a lesser extent represented in the presentation of the Protection Orders, but they are most often described as an anonymous group, whose cultural heritage is made visible by the male elite of the society.

The absence of special Protection orders being linked to women's life and work are however the most significant aspect of this material. Women are exceptions in the narratives surrounding the objects. If they at all exist they do so as marginalized objects at the periphery of the story in which they at best get to act the part of the ethnical Other. Sex, class, ethnicity and nationality are in other words closely intertwined in the public narration revolving around a cultural heritage emanating from the life of a white well-to-do Norwegian male.

Key words: cultural heritage management, intersectionality, gender studies

Förord

Projektet har möjliggjorts tack vare 150 000 NOK i finansiering från Riksantikvarens FoU-medel, vilket innebär ca fyra veckors arbete. Inom denna ram har förutom den här rapporten, även ett paper skrivits och presenterats på World Archaeological Congress i Dublin, Irland, i månadsskiftet juni/juli 2008 (se bilaga).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Abstract	3
Förord.....	5
Innehållsförteckning.....	6
Inledning.....	7
Genusforskningens kontext.....	9
Terminologin: Genus – Vad är det?	9
Genusforskning och genusperspektiv.....	10
Samhället i stort	10
Vanliga missförstånd	11
Genus och kulturminnesfältet	12
Intersektionalitet	13
Kulturminnesfältet	15
Kulturminnesförvaltningens kontext.....	15
Fredningarna	21
Den kulturminnesmärkte arbetaren	21
Den kulturminnesmärkte människan.....	23
Den etniskt Andra kvinnan.....	26
Sammanfattning.....	29
Referenser.....	30
Vedlegg 1	34
Abstract WAC 2008.....	34
Vedlegg 2	35
PAPER: The officially sanctioned processes of engendering in the field of cultural heritage management	35
NIKU publikasjonsliste/Publications	39

Inledning

Avsikten med detta projekt är att ta första steget mot att utifrån ett intersektionalitetsperspektiv – mer om detta nedan – synliggöra och fördjupa kunskapen kring vems historia som skrivs med hjälp av bland annat exempel från de narrativ som omgärdar de kulturminnen som fredats genom norska myndigheters officiella beslut vid s.k. "vedtak" under senare år och vems som exkluderas. Detta kan sägas ligga i linje med de nationella målen för kulturminnen och kulturmiljöer, som särskilt betonar vikten av att bredda och öka representationen av svagt företrädade gruppers kulturarv (St.prp. nr. 1, 2002-2003; Riksantikvaren 01. oktober 2004:4).

För att en demokratisering av kulturarvet och en breddning av representativiteten vid urval ska kunna komma till stånd är det oerhört väsentligt att först börja med att inventera hur läget ser ut.

I dagsläget finns det mycket få studier utförda på temat *kulturarvets demokratiska funktion* – det vill säga målet att alla medborgare oavsett kön, klass, etnisk bakgrund o s v ska kunna identifiera sig med och tillgodogöra sig kulturarvet – och det som finns är framför allt producerat i Sverige (SOU 1999:18; Pripp et al 2004; Grahn 2006, 2007; SOU 2007:50). Dessa visar att det finns stora brister vad gäller det representativa urvalet av vad som officiellt betraktas som historiskt viktigt och värdefullt. Studierna visar också att en underordning i samhället tenderar att även fortplanta sig i kulturarvet. Bland de grupper som särskilt identifierats som uppenbart svagt representerade i det industriella kulturarvet återfinns kvinnor, etniska minoriteter, socialt normavvikande, arbetslösa och hemlösa (SOU 1999:18 sid 55). Liknande mönster återfinns i museers kulturhistoriska representationer (Grahn 2006, 2007, Pripp et al 2004). Det här resulterar i en mycket snedvriden och onyanserad officiell bild av hur det var "förr i tiden",¹ med ett mycket smalt urval av dem som får representera det som anses vara värt att minnas.

Även om inte kulturarvets demokratiska funktion varit lika explicit fokuserat i andra arbeten, så har frågan om t ex kvinnors representation på museer tidigare diskuterats i en mängd olika publikationer (t ex Haraway 1989; Porter 1987, 1988, 1996, Losnedahl 1993, Sommerseth Jacobsen 2003, Glaser & Zenetou 1994 Lundgren 1993, 1994, Grahn 1999a, b, c, 2003a, b, 2004, 2005a, b, samt Aronsson & Meurling 2005). Även i dessa studier har resultaten varit desamma som ovan, det vill säga att endast en svag representation har kunnat iakttas, som därutöver varit stereotyp reducerande. Flera av ovan nämnda arbeten är svenska, men inget tyder på att det skulle vara annorlunda i norsk kontext, vilket två av titlarna också visar (Losnedahl 1993, Sommerseth Jacobsen 2003).

De arbeten som fokuserat specifikt på produktionen och konstruktionen av kulturminnen och kulturmiljöer utifrån denna synvinkel är få. Ett av ovan nämnda arbeten behandlar industrisamhällets kulturminnesmiljöer (SOU 1999: 18), ytterligare ett annat byggd miljö (Grahn 2005 b) och ännu ett tar som en del upp olika representationsaspekter kring kulturminnen/-miljöer (Grahn 2007). När det gäller konserveringsarbetets betydelse för representativiteten bör nämnas en uppsats vid Uppsala universitet (Sand 2004, se även Paris 2000). Detta tas också upp som en mindre del i Grahn (2007).

¹ Jfr Björkroth 1999:85 för en diskussion om begreppet "förr i tiden". I det följande kommer jag att använda uttrycket "förr i tiden" som en twistad markering för osäkerheten i tidsbestämningar som knyts till historiska narrativ.

I slutet av 1980-talet anordnades i Norge ett seminarium av Riksantikvaren för att diskutera hur ett kvinnoperspektiv skulle kunna föras in i kulturminnessammanhang (Riksantikvaren 1988). Detta var en följd av att regeringen i en St. meld. tidigare hade understrukt vikten av att beakta särskilt kvinnors liv och historia St.meld. nr. 39 (1986-1987) och tillsatt 1 miljon NOK för detta ändamål. Det är oklart vad som egentligen blev utfallet av denna satsning förutom det nämnda seminariet. Detta skulle förtjäna att undersökas närmare i en framtida studie. För övrigt har jag inte återfunnit fler publikationer som tar upp betydelsen av representation och kulturminnen/-miljöer i vare sig ett nordiskt eller bredare internationellt perspektiv.

Sammanfattningsvis kan sägas att det här är ett gravt eftersatt forskningsområde, där det i dagsläget saknas djupgående kunskap. Den här studien ska ses som en liten början på ett stort arbete.

Genusforskningens kontext

I den här undersökningen har jag valt att anlägga ett intersektionalitetsperspektiv. Det är ett av de många perspektiv som idag brukar räknas in i genusforskningsfältet. Innan jag går närmare in på detta vill jag först tala allmänt om genus, genusperspektiv och vad detta har för betydelse för kulturminnesområdet. Detta är grunden för förståelse av intersektionalitet såväl som andra genusperspektiv. Intersektionalitet tillför och fördjupar ytterligare dimensioner, vilket jag återkommer till längre fram. Men för att förstå vad det handlar om är det oerhört viktigt att från början även ha med sig en grundförståelse av genusforskning.

Jag vill utveckla tankar om detta mot bakgrund av att min tidigare erfarenhet av att utanför akademien är kunskapen om vad genus är i många stycken fragmenterad och inte sällan fylls begreppen med ett innehåll som inte når upp till den standard som är rådande inom dagens genusforskning. Jag kommer framför allt att göra den här korta genomgången utifrån empiriska exempel från svensk kontext. Men skillnaderna mellan Sverige och Norge torde förhoppningsvis inte på något avgörande sätt vara så stora att detta påverkar förståelsen av resonemanget.

Terminologin: Genus – Vad är det?

En yttlig skillnad mellan Norge och Sverige ligger dock den terminologi som dominerar inom ämnet. I Norge verkar det så gott som uteslutande talas om kjønn och kjønnsforskning, medan termerna genus och genusforskning används parallellt med begreppen kön och könsforskning i Sverige. Med åren har uttrycken genus och genusforskning kommit att dominera alltmer inom området i svensk kontext.²

Användning av termerna genus, kön eller kjønn innebär dock inte att begreppen betyder olika saker. I de allra flesta fall ges de samma innebörd inom akademien. Försättningsvis har jag valt att använda genusbegreppet i den här texten.

Vad är då genus för nånting? Genus handlar kort uttryckt om våra sociala och kulturella konstruktioner av kön. Ordet markerar att det i första hand inte handlar om biologi, utan det socialt och kulturellt skapade. Det handlar om de föreställningar vi har om kvinnor/män och kvinnligt/manligt. Det som vi har inuti huvudet och som tar sig uttryck i att vi tänker, talar och gör kön på vissa sätt som får vissa konsekvenser i den sociala verkligheten. Det är alltså inte det biologiskt givna, utan de föreställningar som skapas i möten mellan människor som är det intressanta.

Vad som är manligt och kvinnligt är inte nåt givet eller naturligt som alltid sett ut på samma sätt. Varje kultur laddar orden på sina särskilda sätt. Vad som ansetts som kvinnligt och manligt i en kultur behöver inte nödvändigtvis vara detsamma i en annan kultur. Och det som betraktades som specifikt kvinnligt idag, behöver inte ha varit det igår. Vad som läggs in i orden kan också skilja sig mellan olika grupper av män och kvinnor inom samma kultur. Det här innebär alltså att det pågår och pågått en ständig process där gränserna för manligt och kvinnligt förhandlas och förändras. Det finns med andra ord inget som tyder på att manligt och kvinnligt skulle ha ett bestämt innehåll, utan vi människor skapar och tilldelar orden betydelse.

² I Sverige heter t ex den nationella sekretariatet för forskning inom området Nationella sekretariatet för genusforskning, många centrumbildningar vid universiteten med uppgift att samla forskare inom området har bytt namn från kvinno- till genuscentra, universitetsämnen har bytt namn från kvinno- till genusvetenskap etc.

Genusforskning och genusperspektiv

Vad är då genusforskning och genusperspektiv? Genusforskning är den forskning som på olika sätt problematiserar och ställer frågor kring våra föreställningar om genus. Och man gör det genom att anlägga olika sorts genusperspektiv. Det finns idag inte ett enda genusperspektiv, utan många olika vetenskapliga inriktningar. I genusvetenskapen liksom inom andra vetenskaper sker det hela tiden en utveckling av olika tanketraditioner och perspektiven fördjupas och förändras ständigt. Om man är professor i retorik så blir förstås språket det centrala, som t ex för Judith Butler, medan om man är har något mer konkret område – som arbetsmarknadspolitik – så formas teorierna av det.

Idag har detta forskningsfält vuxit sig mycket stort och innehåller idag en mångfald av inriktningar som sträcker sig allt från kvinnoforskning med historisk inriktning, jämställdhetsforskning, maskulinitetsforskning, queerforskning, till intersektionalitetsforskning, för att nämnda några stora inriktningar. Inom var och en av dessa riktningar finns därutöver speciella grenar som betonar olika aspekter inom sitt fält. Maskulinitetsforskning innehåller idag t ex såväl mansforskning, maskulinitetsforskning, som kritiska studier av män och maskuliniteter.

Vilken inriktning man väljer beror på vad det är för något man undersöker och vilken kunskap man vill uppnå. Undersöker vi ett område kan en viss genusteoretisk inriktning vara mer fruktbar än en annan. Precis som allt annat så är det här kontextbundet. Vad man väljer beror på sammanhanget.

Trots vissa skillnader mellan olika genusperspektiv finns det ändå vissa gemensamma nämnare. För det första att utgångspunkten är kön. Det är det prisma man håller upp och ser på världen igenom. Och det är alltså inte ett biologiskt kön som står i centrum, utan det socialt och kulturellt skapade. Det är dessa kulturellt och socialt skapade konstruktioner som undersöks. Innehållet i och gränserna för vad som uppfattas som manligt och kvinnligt granskas och stereotypa föreställningar lyfts fram för att ifrågasättas. För det andra handlar ett genusperspektiv också om relationer mellan manligt och kvinnligt/kvinnor och män. För det tredje problematiseras de asymmetriska maktrelationer mellan dom här kategorierna. För det fjärde finns ett emancipatoriskt syfte finns med, vilket innebär att målet är att förändra ojämlika förhållanden mellan könen.

Samhället i stort

Varför är detta väsentligt? Om vi nu går utanför forskarvärlden och ser på hur relationerna mellan män och kvinnor ser ut idag i samhället i stort, så är det så att kvinnor fortfarande generellt sett har mindre politisk, ekonomisk och symbolisk³ makt än män, därtill är kvinnor dessutom underordnade på det individuella planet. Jag talar alltså inte nu i första hand om vem som har makten att bestämma var skåpet ska stå eller vad som ska serveras till middag, utan om mer generella samhälleliga sammanhang. Det handlar om vem som har respektive inte har makt att kontrollera och bestämma över sitt eget liv och vara med och påverka samhällsutvecklingen i stort.

³ Det här handlar om de offentliga bilder och de därmed sammanlänkande betydelser som skapas om kvinnor/män femininitet/maskulinitet i ett samhälle. Detta återkommer jag till nedan när jag talar om kulturminnesförvaltningen, som är en – av flera – viktiga aktörer som i allra högsta grad är delaktiga i skapandet av dessa symboliska betydelser som ofta blir så självklara att de inte ifrågasätts. Närmast ovan kommer jag framför allt att tala om de andra formerna av underordning och återkommer till den symboliska underordningen längre fram i texten.

Kvinnor är alltså underordnade män på många olika sätt. Detta vet vi genom den stora mängd forskning och statistik som idag existerar på området. Fortfarande tjänar kvinnor i genomsnitt mindre än män. Fortfarande är kvinnor underrepresenterade i politiska församlingar. I Stortinget finns det till exempel idag 62,1 procent manliga representanter, men bara 37,9 procent kvinnliga. Kvinnor utför mer av det oavlönade arbetet i hemmet än män etc. Det här kan man bland annat ta del av i en skrift som ges ut varje år i Sverige av Statistiska centralbyrån som heter "På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet". I Norge finns uppgifter om likestilling bland annat på Statistisk sentralbyrås hemsida <http://www.ssb.no/likestilling/> För den som inte är så förtrogen med hur de övergripande samhällsstrukturerna ser ut kan det också vara givande att läsa den statliga svenska offentliga Kvinnomaktutredningen (SOU 1998: 6). *Kvinnomaktutredningen: Ty makten är din – myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*. Skillnaderna mellan Sverige och Norge torde inte vara så stora att förståelsen mister sin poäng i en norsk kontext.

Det man kan ta del av i de nämnda källorna ovan handlar om en strukturell underordning av kvinnor som finns i samhället. Men det här innebär inte att alla kvinnor alltid är underordnade män på alla områden. Det finns både högavlönade kvinnliga chefer och politiker, och män som tar huvudansvar för hem och barn. Problemet är att fördelningen är mycket ojämn generellt sett. Högavlönade kvinnliga chefer och politiker tillhör fortfarande undantagen. Likaså män som tar huvudansvar för hemmet.

Att dessa skillnader existerar är inte betydelselöst. Den underordning som ofta startar med att kvinnor stannar hemma med barnen följer med kvinnan livet ut. Det här gör att kvinnor generellt sett får sämre villkor i livet – vilket får tydliga konsekvenser inte minst under åren som pensionär – och sämre förutsättningar att kunna styra både sitt eget liv och att vara med och påverka samhällets utveckling i stort.

Vanliga missförstånd

Innan jag går vidare vill jag bara reda ut några vanliga missförstånd om genusperspektiv som jag ibland stött på. Ett genusperspektiv går inte ut på att ställa alla män till svars för sakernas tillstånd. Jag tror inte att det nödvändigtvis ligger en manlig konspiration bakom förhållandet att kvinnor generellt sett är underordnade män. För mig handlar inte ett genusperspektiv om detta. Det handlar däremot om att lyfta fram djupt inrotade tankemönster som finns hos oss alla mer eller mindre, så att dessa kan förändras. Omedvetet kategoriserar vi världen i manliga och kvinnliga termer. Det här sättet att se på världen har inlemmats i oss, så det blivit ett självklart och naturligt sätt att betrakta världen på. Det är det här som ett genusperspektiv vill bryta. Det handlar om att tänka i nya banor. Ett genusperspektiv strävar efter att bryta invanda tankemönster om kvinnligt och manligt/kvinnor och män eller annorlunda uttryck att förändra den rådande könsordningen. Bildligt uttryckt handlar det om att kratta manegen och jämna till den, så att det i framtiden inte blir avgörande för vägvalet om det är en flicka eller pojke som går över den. Målet är att det inte ska vara könet som bestämmer riktningen och sätter gränserna, vilket det är idag.

Ett annat missförstånd som jag ibland stött på är att de som arbetar med genusperspektiv skulle förespråka att alla härnäst alltid ska ha genus som utgångspunkt och enda perspektiv. Det är inte det jag säger. Vi kanske inte jämt måste ge genus förstaprioritet. I vissa fall kan andra dimensioner ha företräde. Men om vi väljer bort det, måste vi veta varför vi valt bort det. Vi måste med andra ord alltid aktivt ta ställning till kön. Vi måste alltid vara medvetna om vad vi fyller begreppen manligt/kvinnligt och kvinnor/män med i förhållande till den verksamhet vi bedriver och tänka på vilka betydelser och konsekvenser detta har.

Genus och kulturminnesfältet

Nu har jag gått igenom genusbegreppet, genusperspektiv och om hur det ser ut i samhället i stort. Men vad har då det här med kulturminnesförvaltningen och fredning att göra?

Det som händer inom kulturminnesförvaltningen är att symboliska bilder av förfluten tid byggs upp. Allt som hänt "förr i tiden" kan inte sparas. Vissa delar väljer kulturminnesförvaltningen ut som därmed kommer att betraktas som viktigare än annat. Dessa blir länkade till en viss artefakt eller miljö. I denna process genomgår tingen och lokaliteterna en metamorfos och förvandlas från vardagligt ting och en miljö bland många andra till kulturminnen respektive kulturmiljöer. I den här processen tilldelas inte bara tingen och platserna en enkel betydelse som är knuten till själva objektet och miljön, utan här tillskrivs även betydelser som överskrider detta och inkluderar mer än vad som omedelbart kan avläsas och avkodas. Det tilldelas med andra ord en symbolisk innebörd.

Den här symboliska betydelsen kan sägas röra sig mellan tre olika tidsplan: dåtid, nutid och framtid. Det som händer när en kulturminnesstämpel appliceras är att vissa delar av förfluten tid materialiseras i nuet. Dåtid, nutid och framtid blandas här på ett komplext sätt som ibland kan vara svårt urskilja. Det vi emellertid kan vara säkra på är att betydelseerna inte stannar i en historisk tid som är isolerad från vår egen och kommande tider. I den process som sker förs det förgångna fram till vår egen tidsepok och får en innebörd, en betydelse för dagens människor. Och den här betydelsen är inte något som nödvändigtvis bara uppfattas gälla gången tid, utan kan också få bäring i nuet och framtiden.

Det finns många som har tänkt på hur dåtid, nutid och framtid hänger ihop. En av dem är Friedrich Nietzsche.⁴ Han är en av dem som pekat på att den del av historien som väljs ut får en innebörd som inte bara berör dåtiden och nutiden. Betydelsen sträcker sig så att säga ända in i framtiden. Hur vi uppfattar framtiden och kan tänka på den är med Nietzsche beroende av hur historien framställs och av hur dess relation till nuet är artikulera. Med detta synsätt är det alltså inte betydelselöst hur bilder och berättelser om "förr i tiden" konstrueras. De tar plats i det kulturellt imaginära⁵ och skapar både medvetna och omedvetna bilder, berättelser, figurer och gestalter som anger gränserna för hur män och kvinnor bör vara i nuet och även i framtiden.

Kulturminnesförvaltningen är med andra ord med och skapar bilder av vad som bör betraktas som kvinnligt och manligt. De som arbetar inom denna sektor är ett urval av de många aktörer som är med och fyller begreppen kvinnligt och manligt med innehåll och anger vad som bör och vad som inte bör höra ihop med respektive ord. Med andra ord är kulturminnesförvaltningen en av många aktörer som är med och skapar normer, modeller för vad som betraktas som normalt och onormalt i förhållande till det som visas. En sorts instruktionsböcker om man så vill. Och det är alltså, som poängterats ovan, inte bara normer för hur det såg ut förr i tiden som förs fram, utan mer eller mindre implicit finns här också normer som får bäring även idag och imorgon.

Alla som arbetar inom kulturminnesfältet är i olika grad och på skilda sätt med och skapar de här normerna och bestämmer vad som är viktigt och mindre viktigt av sådant som händer

⁴ Se Nietzsche, Friedrich 1974. *The Use and Abuse of History*. New York: Gordon Press. Sid 14. Se även Bennett, Tony 1995 (1999). *The Birth of the Museum. History, theory, politics*. London & New York: Routledge, sid 162, och Rodell, Magnus 2001. *Att gjuta en nation. Statyinvigningar och nationsformering i Sverige vid 1800-talets mitt*. Stockholm: Natur och Kultur, sid 27f.

⁵ Se Dawson, Graham 1994. *Soldier Heroes. British adventure, empire and the imagining of masculinities*. London: Routledge. Begreppet "det kulturellt imaginära" har en bredare innebörd än t ex en diskurs i Foucault's eller Edward Said's bemärkelse. Diskursbegreppet betonar det medvetet artikulera, medan det kulturellt imaginära inkluderar även det omedvetna.

”förr i tiden”. Med hjälp av kulturminnessektorns aktörer förs detta fram i nuet med hjälp av de val och avväganden av vilka konstruktioner av femininitet och maskulinitet som ska lyftas fram från förr.

Man kan ju tycka att kulturminnesområdet bara utgör en marginell och obetydlig liten del av den sociala och kulturella arenan. Men då ska man komma ihåg att kulturminnesförvaltningen är en förlängning av 1800-talets moderna projekt, vilket gör att verksamheten har en hög trovärdighet. Allmänheten tolkar ofta det som lyfts fram som kulturminne enligt en modern mall och uppfattar det som visas som sant. Det här gör det än mer viktigt att noga reflektera över vilka berättelser som konstrueras och förs vidare.

En annan viktig anledning till självreflektion är att det här naturligtvis i grunden berör kulturarvets demokratiska funktion som redan behandlats tidigare i den här texten. Förutom de ovan diskuterade grunderna har kulturarvets demokratiska funktion också bäring i internationella dokument av dignitet, som t ex UNESCO:s konvention för kulturell mångfald (2005) och Europarådets FARO-deklaration (2005), som i sin tur har sin grund i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

Det här är oerhört väsentligt att ha i åtanke för alla som jobbar inom kulturarvssektorn som för med sig ett stort ansvar. Det är inte anonyma institutioner och system i sig som bestämmer vad som ska räknas som kulturarv eller inte, utan människorna som jobbar inom detta. De avgör vad som ska inkluderas och vad som ska exkluderas. De gör urvalen och sätter mallarna. Det innebär att de också har ansvar för vilka grupper av människor som känner sig inneslutna eller uteslutna ur den kulturella kulturarvsgemenskapen. Det är ett oerhört viktigt uppdrag att ta på största allvar.

Intersektionalitet

När jag i det följande kommer att använda intersektionalitetsperspektiv är det alltså inte som en fristående teoretisk inriktning bland många andra som jag gör det, utan i egenskap av att det är en teoribildning som har sin grund i genusteoretisk forskning. Genusforskning använder jag i det följande som en övergripande term på en generell nivå. Att anlägga ett intersektionalitetsperspektiv innebär att sammanflätningen av flera olika maktordningar studeras. Kön/genus är en viktig utgångspunkt men inte den exklusiva, utan även klass, etnicitet, nationalitet och sexuell läggning etc är väsentliga. Dessa samverkar och skapar hierarkiska maktrelationer, där vissa sammansättningar tilldelas högre samhälligt värde än andra som tillskrivs ett lägre värde. Hur de här sociala kategorierna samverkar och är konstruerade är viktigt att undersöka. Väsentligt här är fokuseringen på att identiteter alltså inte skapas utifrån en enda social kategori, utan formering försiggår i skärningspunkten mellan olika maktordningar. Det är viktigt att undersöka hur olika maktordningar samverkar och förstärker en underordning eller överordning på olika nivåer i samhället. Det är en nyckel till förståelse av makten verkningar.

Det här perspektivet är alltså fruktbart att använda för att undersöka vilka identiteter som produceras, reproduceras och premieras på olika nivåer i samhället och hur detta sker. Ofta upplevs de processer som är i spel som så naturliga och självklara att de sällan ifrågasätts och blir därför osynliga. Det är just detta som gör dem så effektiva och gör att de kan bestå över lång tid. Med ett intersektionalitetsperspektiv kan en fördjupad förståelse av dessa processer och dess konsekvenser nås.

Intersektionalitet har sin grund i amerikansk Black feminism och detta tänkande togs i bruk redan under 1970-talet (Crenshaw 1991), men är en inriktning som framför allt under 1990-talet har vuxit sig allt starkare (Collins 1998). I sin nuvarande form framträder

intersektionalitet särskilt i brytningen mellan det som räknas till postmodern feministisk teori, postkolonial teori, black feminism och queer teori. Bland de framträdande företrädarna på den internationella arenan brukar idag, förutom ovannämnda Crenshaw och Collins, även Iris Marion Young (1997) inberäknas. I svensk kontext bör nämnas Lykke (2003, 2005) och de los Reyes, Molina och Mulinari (2003, 2005).

Kulturminnesfältet

När det gäller kulturarvsfältet generellt förefaller just detta vara en produktiv arena för att studera vilka identitetskonstruktioner som tillskrivs officiellt företräde (se t ex Grahn 2006). Här ryms djupt rotade samhällsgemensamma föreställningar om vad Norge och norskhhet är och vilka identiteter som är att föredra. Det här kommer till uttryck i de diskurser och narrativ som är knutna till de praktiker som är rådande inom fältet. Men här finns också outtalade föreställningar om vad som inte hör hit, det som exkluderats och inte ryms i föreställningen om Norge och norskhhet.

Att mer specifikt studera de institutionellt sanktionerade fredningarna av minnesmärken och miljöer har god potential att mejsla fram en kondenserad och stiliserad bild av samhällets kollektiva minne. Här finns en nyckel till förståelse av vad som skapar kärnan i den norska identiteten och samhället, men också betydelsen av det som lämnas utanför de officiella aktörernas historiekonstruktion. Vems historia har privilegierats och vems har inte gjort det i de offentliga representationerna av det som är värt att minnas?

Denna undersökning är med andra ord inte en receptionsstudie där alla möjliga tolkningar av en mängd aktörer studeras, utan fokus har riktats mot de privilegierade betydelser som officiellt tillskrivs av myndigheterna, i Stuart Halls mening (1997:228). Alltså de explicita uttryck som de officiella källor som studerats sammantaget pekar mot.

Det är viktigt att komma ihåg att det i det följande inte handlar om att peka ut någon specifik yrkesgrupp eller person som arbetar inom kulturminnesfältet, utan om att medvetandegöra de strukturella exkluderande konsekvenser som vardagsprocesser och praktiker kan få. Vi är alla på skilda sätt delaktiga i den samhälleliga reproduktionen av stereotypa föreställningar. Det är just det faktum att många stereotyper har karaktären av självklarhet och naturlighet som gör dem så verksamma och vanskliga att se. I arbetet med kulturminnen och -miljöer är mönstren, precis som i livet i övrigt, ofta mycket svåra att upptäcka för den enskilde handläggaren i den egna verksamheten.

Den här studien kommer att tillföra kunskap och öka medvetenheten om konstruktionen av identiteter på en strukturell nationell offentlig representationsnivå och de konsekvenser detta har när det gäller sociala inklusions- och exklusionsprocesser. Genom att lyfta fram de strukturella dragen öppnas möjligheter att påbörja ett mer inkluderande förändringsarbete med syfte att öka problematiseringen av och medvetenheten om hur kulturminnen konstrueras, vad som utväljs och vem intressen som representeras och främjas i detta urval från förfluten tid.

Kulturminnesförvaltningens kontext

Innan jag går in på fredningarna vill jag kort presentera något av den kontext som omger dessa i relation till genusreflexivitet. En medveten problematisering utifrån någon form av medvetet genusperspektiv/genusaspekt har inte explicit eller implicit återfunnits i några statligt officiella dokument (t ex NOU 2002:1; Stortings melding nr 16 [2004–2005]), förutom den ovan nämnda Stortings melding nr 39(1986-1987).

Stortings meldingen från 1988 är den enda uttryckliga offentliga skrivning som verkar återspegla en medvetenhet om att det inom kulturminnesförvaltningen existerar en skevhet i relation till representationen av kön. Enligt denna avsattes en summa pengar för att främja aktiviteter och insatser som beaktar att kvinnors liv och historia. Som tidigare nämnts hölls ett seminarium på detta tema hölls alltså och från detta möte sammanställdes en skriftlig rapport

(RA 1988). Vad som mer i detalj gjorts efter detta är oklart. Inga senare publikationer eller officiella dokument med detta tema har återfunnits. Möjligen kan det vara så att grunden till Kvinnemuseet i Kongsvinger möjliggjordes genom den viljeyttring som uttrycks i denna Stortings melding, men detta har jag inte funnit dokumenterat.

Det är intressant att jämföra resultatet av den här skrivningen med skrivningar som lyft fram andra satsningsområden inom kulturminnesfältet. Det maritima området är ett som kan fungera som jämförelseobjekt. Detta område är tillika ett som bär starka maskulina konnotationer. Här har män under århundraden dominerat, på däck såväl som i ledande ställningar på bryggan. Precis som när det gäller ovan nämnda Stortingsmedling där inriktningen på kvinnors liv och historia lyftes fram, så är även fartyg ett område som getts speciell omsorg i statliga skrivningarna (t ex NOU 2002:1; St.meld. nr 16 [2004–2005]).

Jag vill med en gång säga att det maritima området inte är utvalt på grund av att detta skulle vara ett särskilt prioriterat fält inom kulturminnesförvaltningen. Tvärtom är det ett förhållandevis nytt område som länge varit eftersatt och osynliggjort (se t ex Berkaak 1992). Just det faktum att det har stora likheter med den underordnade relation och indifferent hållning som kulturminnesförvaltningen tilldelat kvinnors liv och historia gör det extra intressant att göra en jämförelse. Det handlar också om tidsmässigt relativt samtida händelser. Områdena har alltså båda haft en undanskymd tillvaro, men har båda lyfts fram som område för prioritering i var sina Stortingsmeldingar. När det gäller vad som sedan hänt respektive område slutar likheterna. Då går, som vi ska se, historierna isär.

I nyss nämnda Stortings melding nr 16 (2004–2005) har klara och tydliga rubriker för strategier och åtgärder när det gäller en maritim föremålsgrupp utarbetats. Här har värnvärldiga fartyg och utmaningar inom området identifierats. Vidare anges att planer för fredning och dokumentation ska utarbetas av Riksantikvaren i samarbete med andra intressenter. Riktninglinjer och föreskrifter för att iaktta säkerhet och de antikvariska värdena ska även utarbetas enligt förslaget. Centra för fartygsbevarande ska vidare ges stötta. Reella pengar tillförs också sektorn, vilket bl a visas i ett senare pressmeddelande från Miljøverndepartementet (07.08.2008). En liknade systematiserad, välregisserad och effektiv hantering – från förslag, via plan till handling – har jag inte återfunnit när det gäller kvinnors liv och historia.

I Stortingsmeldingen meddelas vidare att 10 miljoner NOK avsätts för iståndsättning av fartyg och 3 miljoner NOK avsätts till centra för fartygsbevarande. I slutet av juni 2005 meddelar Riksantikvaren att det maritima kulturarvet har utsetts som tema för juli månad och detta följs av en artikel. Här kan man läsa att området visserligen är ungt utifrån bevarandesammanhang betraktat och att det inte var förrän i mitten på 1990-talet som juridiska och ekonomiska verktygsmedel till bevarandeverksamhet trätt i kraft. Trots detta anges i texten att 270 miljoner NOK faktiskt redan beviljats sektorn under loppet av några få år. Detta kan jämföras med de 1 miljon NOK som tilldelades kvinnors liv och historia, vilket är den enda satsning jag funnit under de 20 år som har förflutit sedan dess. Visserligen har inflation gjort att penningvärdet sjunkit relativt sett, men detta tar inte bort det faktum att det här existerar en stor klyfta. Sannolikt har även pengar genom åren delats ut till ändamål som skulle kunna föras in under den sistnämnda kategorin, men en viktig skillnad är att ingen verkar ha gjort sig besväret att göra en sammanställning, räkna ihop summan, utse en månad till temat kvinnors liv och historia, skriva en artikel, som arkiverats och tillgängliggjorts på webben. Det är något som av oklara anledningar inte förefaller ha ansetts vara lika viktigt att prioritera och berätta om.

Faktiska fredningar av fartyg har också genomförts t ex under 2006 då D/S Skibladner och M/F Skånevik fredades. Även andra delar av det maritima kulturarvet har tidigare införlivats bland de fredade miljöerna i stor skala, som t ex fyrstationer som i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet fördes upp på listan. Det finns till och med en särskild sektion hos Riskantikvaren med specialinriktning på området: *Seksjon for fartøy og tekniske kulturminner*. Jag har inte funnit någon motsvarande funktion eller fredning som explicit varit knuten till något jämförbart område som dominerats av kvinnors liv och arbete.

Nu ska i ärlighetens namn sägas att det sannolikt på många sätt har varit en lättare uppgift att identifiera fartyg än det som skulle kunna vara utmärkande för kvinnors liv och historia. Förvisso är det förstnämnda ett förhållandevis avgränsat fält med lätt igenkännbara objekt för identifiering. Kvinnors liv och historia är mer komplex, men torde däremot antagligen bestå av ett betydligt större antal möjliga objekt och miljöer, vilket skulle ha kunnat underlätta arbetet med fredning. Detta verkar emellertid inte ha gett några större avtryck bland de urval av det kulturminnesvärda som gjorts och de narrativ och diskurser som knutits till detta, vilket är ett mönster som kommer att bli än tydligare längre fram i denna studie.

Andra krafter än de strikt kvantifierbara förefaller att ha varit i spel här. En av dessa berör områdenas skilda relation till makt och ifrågasättande av samhälleliga maktförhållanden. Tidigare forskning har visat på kulturarvsinstitutioners svårighet att ta sig an ämnen där striden kring en fråga ännu inte lagt sig (se t ex Nilsson 1996:86; Grahn 2006:92–96). Det maritima området är inte lika omtvistat och ställer inte lika stora rättvisekrav med bäring ända in i nutid som historien om kvinnors liv och arbete. Ojämställdheten är fortfarande ett aktuellt faktum och striden har inte kommit till ett slut. Det gör att det för vissa medarbetare sannolikt kan kännas olustigt att ta sig an ett sådant ämne. Då blir det en lättare utväg att lämna det därhän.

När vi ser till det maritima kulturarvet verkar alltså en hel apparat för kulturminnesbevarande ha satts i verket som lett till både uppmärksamhet, pengatillskott och fredningar. Förslaget har relativt snabbt omsatts i planer som sedan övergått i konkreta handlingar. Riktlinjer och föreskrifter har skrivits och inte minst har pengar tillförts. En välsmord mekanism för kulturminnesförvaltning verkar med andra ord ha rullat igång. Men det system som satts i gång är inte enbart en apparat för kulturminnesbevarande och förvaltning. Samtidigt fungerar det faktiskt också som ett system för kulturminnesproduktion.⁶ Objekten och miljöerna tas inte bara om hand och bevaras i denna kontext, utan skapas också inom densamma. Om gränserna som dras och de riktlinjer som dras upp är snävt konstruerade kommer följaktligen de kulturminnen som produceras inom denna sfär att vara begränsade, vilket ovanstående resonemang kan ses som ett exempel på.

Om vi förflyttar oss utanför den handfasta kulturminnesförvaltningens hägn och fäster blicken på de riktlinjer och framtida kunskapsbehov som området själv anser sig ha, blir utfallet när det gäller genusrelaterad problematik i det närmaste lika nedslående, men här finns även antydningar till ljuspunkter. I *Riksantikvarens översikt över kulturminneförvaltningens kunnskapsbehov 2005-2009* (Riksantikvaren 2004) problematiseras till exempel kulturminnesförvaltningens starka anknytning till det nationellt

⁶ Jämför med Donna Haraways uttryck "apparatus of bodily production" (1991), ett begrepp som vidareförts av bl a Karen Barad (2007). Det är en produktionsapparat som formats av politiska, ekonomiska, språkliga, sociala och materiella relationer vilket resulterar i att olika processer av normering, exklusioner och inklusioner sker. Kulturminnesfältet skulle kunna uppfattas som en sådan apparat, där kulturminnen alltså inte bara bevaras, utan i högsta grad också blir till.

norska och här identifieras ett behov av att få en översikt över och en kartläggning av minoritetsgruppers och invandrares kulturminnen.

Men det finns också komplikationer knutna till detta synsätt. Den fokus på kartläggning och översikt som lyfts fram, antyder att den här infallsvinkeln inte varit rådande under någon längre tid, utan är en tämligen ny aspekt inom området. Kartläggningar och översikter är ju ofta första steget i en kunskapsprocesskunskap, vilket alltså inte verkar ha tagits ännu i det här fallet. Men här börjar ändå Norges kulturminnessfär att befolkas av andra grupper än en etniskt vitnorsk. Värt att lägga märke till är dock att minoriteterna och invandrarna inte tycks ses som en del av det norska, utan intressanta men inte desto mindre utanföriggande entiteter. Som en underström tycks ett vi-och-dom-tänkande alltså ligga konstant.

När jag läser vidare i denna rapport blir det tydligt att det råder en stor osäkerhet om vilket innehåll representativitetsbegreppet ska fyllas med i kulturminnessammanhang:

Det er også behov for å klarlegge hva uttrykket representativitet innebærer i det praktiske kulturminnevernet, siden representativitet ikke eksisterer i kraft av seg selv men kun i relasjon til noe annet.

Lite förvånansvärt knyts inte alls representationsbegreppet i rapporten till det textstycke där den kulturella mångfalden tas upp och jag återfinner inte någon skrivning alls som relaterar till sociala grupper. Ingenstans i rapporten talas heller om representativitetsbegreppet i relation till demokrati eller kulturarvets demokratiska funktion, och inte heller i förhållande till sökord som kvinnor, kjønn, makt eller maktreasjoner för att nämna några söktermer. Det förefaller alltså råda viss okunskap, förvirring och vilsenhet kring vad representativitetsbegreppet kan och bör användas till. När detta går upp för mig, blir frånvaron av en problematisering och reflexivitet kring sociala grupper och kulturarvets demokratiska funktion i relation till representativitetsbegreppet plötsligt begriplig. Här tror jag mig finna nyckeln till förståelsen av den skevhet jag funnit i representationer i relation till fredningar och annat material jag tagit del av antyder. Om representativitetsbegreppet aldrig relateras till frågor om representationen av olika sociala gruppers kulturarv och kulturarvets demokratiska funktion blir detta aldrig någonsin frågor som kommer upp på dagordningen och skevheten kan följaktligen fortsätta att fortgå.

I ett annat dokument, Riksantikvarens Vernestrategi, som är publicerat i januari 2005 finns däremot representativitetsbegreppet utrett närmare. Här tas dels en objektsnära nivå av begreppet upp och dels en överordnad betydelse. I den sistnämnda skrivningen knyts texten till talet om sociala, etniska och minoritetsgrupper, men inte explicit i betydelse av kulturarvets demokratiska funktion. Istället betonas att kulturminnena ska spegla ett tvärsnitt av historien från stenåldern till idag. Här klargörs också att det inte bara är maktelitens och storsamhällets kulturminnen som ska bevaras, utan arbetarbostaden, fiskeläget, hållristningen och den samiska graven är lika betydelsefulla. Synsättet kan sammanfattas med följande citat: *Utsagnet "alle har rett til en fortid" gjelder også for vern av kulturminner.* Men här finns också antydning till cirkeldefinition: *Det utvalget som gjøres, må være representativt nok til å belyse hvordan samfunnet har utviklet seg.* Representativiteten blir i denna skrivning det som är tillräckligt representativt. På det hela taget blir det fortfarande oklart vad som avses och här liksom tidigare är frånvaron av genusproblematisk påtaglig, även om klass- och etnicitetsaspekter verkar ha fått fäste.

Ett liknande mönster speglas även i en rapport som är utgiven av Norges forskningsråd i syfte att kartlägga kunskapsbehovet inom kulturminnessektorn som gavs ut samma år som Riksantikvarens tidigare nämnda rapport (NFR 2004). Begreppet representativitet förekommer dock överhuvudtaget inte i denna text och inte heller demokratibegreppet.

Däremot har talet om mångfald även letat sig in och här understryks bland annat behovet och vikten av att beakta kulturell diversitet och att integrera samers, de nationella minoriteternas och nya etniska gruppers kulturarv. Men här liksom i Riksantikvarens text finns ingen antydning till genusproblematisering av något slag. Utan överdrift kan detta sägas vara en icke-fråga.

Emellertid verkar något ha inträffat under de senaste åren för i den utlysning av forskningsmedel som gjordes under 2008 har en genusaspekt letat sig in. I utlysningstexten till Miljø 2015 dyker plötsligt kjønn upp på sidan 18 (NFR 2008). Men det är inte i egenskap av del i huvudperspektiven, i de ämnesmässiga eller strategiska delmålen eller något annat ledande mål. Begreppet kjønn finns nämnt en enda gång i den 28 sidor långa dokumentet och som en bland många underfrågor som vore intressant att ställa i samiska kulturmiljökontexter.

Frågor om kön förpassas alltså till "de etniska Andra". Det här är djupt problematiskt, men förmodligen en del av omedvetna processer som är djupt rotade i det norska såväl som många andra samhällen. Det här förfaringssättet gör att könsproblematiken blir något som inte behöver beröra det etniskt vitnorska kulturminnessamhällets minnen. Det norska förblir obefläckat av allt det som genusaspekter kan föra med sig. Genusaspekterna klistras istället fast vid de etniska andra som blir bärare inte bara av etnisk tillhörighet utan också könstillhörighet (jfr Irigaray 1974/1985; Said 1978). Det här innebär naturligtvis inte att det generellt är fel att föra genusproblematiserande resonemang i relation till grupper med annan etnisk tillhörighet än den vitnorska. Det kan naturligtvis vara lika relevant i båda fallen. Det problematiska i det här fallet är att det blir en exklusiv angelägenhet för "de etniska Andra", medan det däremot aldrig berör majoritetssamhället. Det är viktigt att få syn på de här tankeprocesserna för att kunna gå ett steg vidare och nå en mer komplex och nyanserad förståelse av det förflutna, vår nutida användning av detta, såväl som för att kunna forma mer mogna överväganden som styrintstrument för framtida diskurser och praktiker inom fältet.

Jag har också gjort några hastiga nedslag på Riksantikvarens hemsida och undersökt de utvalda narrativ som knutits till arkeologiska kulturminnen och miljöer. Här saknas i stor utsträckning explicita aktörer. De är varken synliga som aktörer i relation till miljöerna eller som författare av texterna. Berättelserna är i hög grad konstruerade i enlighet med det moderna projektets principer. Det som skrivs framförs i namn av institutionen. En anonym och auktoritär stämma talar som ger det sagda legitimitet som sanning. Detta är ett utmärkande drag för uttalande formade inom den moderna tankeströmningen (se t ex Latour 1993), som ju också är den tanketradition som hela apparaten för kulturminnesproduktion skapats utifrån i slutet av 1800- och början av 1900-talet (Hooper-Greenhill 2000).

Men även om aktörerna i hög grad är osynliggjorda i det skrivna materialet, framträder de emellertid implicit och blir läsbara. Husen, platserna och artefakterna som omtalas avslöjar vem det handlar om. Här blandas byggnader som ägts av tidigare kungar och biskopar, handelsplatser, kyrkor med föremål som dolkar och båtyxor – artefakter och miljöer som traditionellt har starka länkar till en maskulint kodad sfär, med starka konnotationer kopplade till en förhållandevis förmögen, vit, norsk, manlig del av befolkningen.

Naturligtvis är vare sig byggnaderna, platserna eller artefakterna exklusivt historiskt bundna till denna grupp. Problemet är att tidigare forskning visat att när inga alternativa artikuleringar uttalas explicit, tenderar läsningen av det presenterade att sammanfalla med den redan dominerande matrisen (se t ex Adolfsson 1987; Porter 1988, 1991; Losnedahl 1993). Det hierarkiskt ordnade maktrelationerna i samhället tenderar att forma ett filter genom vilket det förflutna lättast kan förstås och den privilegierade betydelsen skapas i

enlighet med. Alternativa läsararter kommer att få svårt att framträda i en redan naturaliserad och självklar kontext.

En utökad undersökning av den yttre omgivning som omger fredningarna skulle naturligtvis ha fördjupat förståelsen av denna studie påtagligt, men i det här sammanhanget har inte utrymme funnits för detta. Här kommer framtida forskning på området att ha möjlighet att nyansera och komplettera bilden. Men att döma utifrån de nedslag som gjorts ovan utgör dessa iakttagelser bara toppen på ett isberg, som riskerar att växa till ett frostigt och sterilt landskap som dränerats på sin komplexitet om inte en medvetandehöjning på området kommer till stånd.

Fredningarna

Låt oss gå vidare och mer i detalj se på ett urval av fredningar och undersöka hur de är konstruerade och vilka diskurser och narrativ som förs fram. Vem befolkar kulturminnenas förflutna?

Precis som när det gäller texterna och bilderna i allmänhet på Riksantikvarens hemsida, så är det oftast en auktoritär och anonym röst som talar och detta klädd i en språkdräkt som ger sken av rationellt grundade fredningsbeslut. Lagparagrafer, räkning av antal och angivande av årtal förefaller vara ingredienser som prioriterats i snart sagt alla fredningar. Arkitektoniska element och konsthistoriska stilarter radas upp och talet om autenticitet är slående. Människor av kött och blod får en mer underordnad position för det mesta, med några få undantag som jag återkommer till. En retorik präglad av det moderna projektets föreställningar tycks alltså även vara ledstjärna här.

Jag har undersökt de mer populariserade versionerna av fredningarna som kan läsas på Riksantikvarens hemsida. De är intressanta eftersom de är lättillgängliga och i regel torde vara det första som möter en bredare publik. Fredningarna blir med detta aktiva skapare av den kulturellt imaginära föreställningen om vad som är minnesvärt och även vems minnen som är mest värdefulla. Fredningstexterna förmedlar dock sällan en full förståelse för varför något fredats, varför jag också kommer att gå tillbaka till de mer omfattande vedtaksdokument som tillhör respektive fredning – ofta i form av inskannade originaldokument med begrunderna för själva fredningen.

Den kulturminnesmärkte arbetaren

En ingång för att synliggöra människorna och de sociala sammanhang som sammanflätas med fredningarna skulle kunna vara att undersöka vilken typ av arbetsplatser som fredats och vilka yrkeskategorier som lyfts fram där. Men när det gäller arbetsplatser har jag inte återfunnit någon arbetsplats som explicit fredats på grund av att någon specifik social kategori arbetat där. Detta blir särskilt tydligt om man letar efter kvinnoarbetsplatser. Förmodligen torde det gå att finna sådana bland fredningarna, för dem som har den norska industrihistorien så klar för sig att enbart namnet på en plats ringar in detta. För dem som inte har denna kunskap försvinner de potentiella kvinnliga arbetsplatserna från kulturminneskartan. Gissningar kan i bästa fall fylla i luckorna, som att det förmodligen arbetade kvinnor i Engene gamla dynamitfabrik som fredats år 2007, liksom det gjort på andra dynamitfabriker i Norden. Men ingenting antyds i texten om att det skulle ha varit så och det verkar inte ha varit en bärande anledning till att fabriken fredats. Som redan ovan visats blir detta problematiskt eftersom det som inte sägs rakt ut tenderar att tolkas utifrån de mallar som redan formats av tidigare privilegierade narrativ. Det är sammantaget könsneutralt beskrivna platser som ringats in som kulturminnesvärda, men som ofta i likhet med det maritima livet som beskrivits ovan, ofta sådana som implicit förknippats med traditionellt manliga yrkesgrupper.

När jag går igenom fredningarna en gång till tror jag mig emellertid finna ett tydligt exempel på kvinnodominerad arbetsplats i en av de fredningar som gjordes under 2007. Det är Haldens sjukhus som blivit temporärt fredat. Vårdsektorn inklusive sjukhus har och är fortsatt kvinnodominerade arbetsplatser, men när jag läser texten förstår jag snart att detta inte har något som helst med fredningen att göra. Sjukhuset har värnats för att det är ett av de mest karaktäristiska och bäst bevarade exempel på sjukhuskonstruktion och välfärdsamhällets framväxt som står att finna i Norge. Lite förvånande är det en man som i texten explicit får

spela huvudperson, arkitekten som blivit namngiven med sitt fullständiga namn. Mannens namn utgör till och med en egen rubrik på den mer lättillgängliga delen av hemsidan som berättar om fredningen. Mannens yrkesmässiga livsgärning synliggörs och han framhålls både som auktoritet på området och aktiv debattör. Hans byggnad anges bära stora arkitektoniska kvaliteter. Inte heller denna fredning har formats till ett exempel på en kvinnodominerad arbetsplats, utan som prov på förmågan hos och framgången för en manlig arkitekt med auktoritet. Diskursivt framträder den norske framgångsrike manlige arkitekten som ensam synliggjord aktör. Den vitnorske mannen med anseende och pondus förefaller att gå igen.

En räkna av arbetsplatser som implicit kan länkas till traditionellt manliga sfärer återfinns när jag studerar fredningarna närmare, t ex när det gäller stationshus. År 2002 fredades inte mindre än tolv stycken. Andra arbetsplatser med liknande anknytning är bl a kraftstationer, polisstationer och försvarets kulturminnen. På alla dessa arbetsplatser har det funnits många olika yrkesgrupper samlade, från hög till låg. I regel har inte heller här någon av yrkesgrupperna utpekats och lyfts fram särskilt i de skrivningar som gjorts – förutom arkitekterna, en yrkesgrupp som jag återkommer till senare. Vare sig stinsar, kaptener, polisbefäl eller generaler förekommer i texterna och inte heller arbetare. Även om arbetsplatserna är traditionellt maskulint kodade har ändå en hög grad av anonymitet varit rådande.

Jag tror mig emellertid upptäcka ett undantag från denna retorik i en fredning som tilldrar sig min uppmärksamhet redan i själva namngivningen av fredningen: *Fredning av Aalesund Arbeiderforening*. Byggnaden går under namnet Arbeideren i folkmun berättar texten. Här förefaller det finnas en fredning där Arbetaren med stort A har potential att framträda tydligt. Lokalen fredades 1997. Till min förvåning finns det ingenting i den text som ackompanjerar fredningen som fördjupar kunskapen kring vilka arbetare det var som hade sin hemvist där och inte heller något som antyder något om könstillhörighet. Jag letar på nätet, men det är svårt att finna någon information om denna arbetarförening. Till slut finner jag en artikel skriven i en lokaltidskrift för Ålesunds Rotaryförening och nu blir bilden av arbetaren plötsligt tydligare. Det är inte vilka arbetarmedlemmar som helst som befolkat denna byggnad, utan: "...en foreningen hadde medlemmer som var sentralt plassert i ledende stillinger: akademikere, embedsmenn, ledende personer innen kommunalforvaltningen og "byens spidser i forretnings-verdenen" (Lømo 2003). Föreningen bildades enligt artikelförfattaren av högerkrafter för att neutralisera de mer radikala vänsterinslagen i fackföreningsrörelsen. Detta förklarar också den ståtliga, för att inte säga pampiga byggnad som inte liknar någon av de mer blygsamt utformade lokaler för fackföreningar som jag tidigare stött på i t ex Sverige. Byggnaden är imponerande stor och rikt utsmyckad med pelare och bl a en relief av fartyg i form av vikingaskepp och en fyr på framsidan. Huset användes redan tidigt för att utöva olika kulturverksamheter i, som t ex teater, konserter, utställningar och uppläsningar. Med detta står det också klart att arbetaren ifråga i detta fall företrädde av en högborgerlig överklass. De yrkesgrupper som omnämns ovan torde vidare ha varit exklusivt maskulint kodade även i Norge. I Sverige hade kvinnor vid 1900-talets början vare sig tillträde till akademien, statliga ämbeten eller ledande ställningar inom kommunalförvaltningen och hade sällan ledande ställningar inom näringslivet.

Arbetaren visar sig alltså vid närmare betraktande inte vara det som vi vare sig idag eller tidigare vanligen räknar in under denna kategori. Istället är det de vita manschetternas män som träder fram som företrädare för de mer välsituerade arbetsgrupperna i samhället. Även artikelförfattaren i Rotary-bladet förundras över namnvalet och avslutar texten med följande rader: "*En kan undres over Aalesunds Arbeiderforenings sentrale rolle, og i enda sterkere*

grad over navnet, når de sentrale medlemmene var høyrefolk.” (Lømo 2003). Här går alltså kön, klass och politiska preferenser hand i hand och förenas i en samling konservativa högersympatiserande män i ledande samhällsposition, som retoriskt övertagit arbetarklassens bokstavliga signum.

Ingenting som avslöjar någonting om detta framkommer i den text som länkas till fredningen på Riksantikvarens hemsida. Visserligen kan det ju vara så att det här är något som alla norska medborgare redan väl känner till och att det är en självklarhet som helt enkelt inte behöver artikuleras. Men för mig med min svenska bakgrund ter det hela sig något svårgripbart.

Jag går tillbaka till texten på Riksantikvarens hemsida och läser den en gång till. I texten finns två namngivna personer. Det är de två manliga arkitekter som tecknade byggnaden. Diskursivt länkas texten vidare samman med andra byggnader i staden: nämligen *Norges bank* och *Kongensgate 1* som också ritats av dessa arkitekter. Det andas rikedom, glans och högre stånd. Texten avslutas med att Arbeidern är en av Norges *fineste offentlige festlokaler* med interiör i jugendstil. Kanske borde kodord som namnen på arkitekterna, markanta byggnader, finaste festlokal m m genast ha gett signaler som med självklarhet placerat Arbeidern i Aalesund som en omskrivning för den kultiverade skrivbordsarbetaren vid motsatta polen på en traditionell klasskala.

Här krävs naturligtvis ett djupare arbete för att fastställa om de exempel jag funnit här ingår i ett större mönster eller är rena tillfälligheter, men det förefaller utifrån ovanstående genomgång ändå existera en klassmässig snedvridning med maskulina förtecken som huggs in i minnet om den norska nationen. Klass, kön och nation utgör pusselbitar som växer samman till föreställningen om den norska gemenskapen (jfr Anderson 2000/1991). Denna föreställda gemenskap verkar alltså i hög grad vara sammansatt av en elit av etniskt norska män från de övre samhällsskikten som är innehavare av ett arbete.

Den kulturminnesmärkta människan

Något konfunderad över ovanstående resultat går jag tillbaka till de senast gjorda fredningarna. Vad står det att finna i dessa texter? För att komma bort från det slumpartade bestämmer jag mig att försöka gå igenom fredningarna mer systematiskt och börjar därför med år 2008 för att försöka få syn på hur representationer av den/de människor som lyfts fram i relation till fredningarna är konstruerade. Att just de senaste fredningarna valts ut är inte en tillfällighet, utan ett medvetet val. Här kan man tänka sig att chanserna kan vara större för att urvalet speglar något mer av de akademiska och samhälleliga diskussioner kring genus som förevarit. Att en medvetenhet om skevheten i den kulturminnesvärda utsorteringsprocessen inte existerat i begynnelsen av området tillblivelse är inte särskilt anmärkningsvärt. Det är det däremot om det fortfarande förekommer idag. Det gör att ett årtal i nära nutid blir extra viktigt att undersöka.

Den senaste fredningen på Riksantikvarens hemsida är från juli 2008 och det är Halléngården i Oslo. Det verkar vara någon slags butiklokal – oklart vilken – som är tidstypisk. Redan i den fetstilade ingressen på hemsidan blir det tydligt att denna fredning är personanknuten. I denna text är det arkitekten återigen som får framträda och det arkitektoniska värdet som poängteras. Genom att klicka vidare till själva fredningsvedtaket synliggörs ytterligare män, först en manlig konstnär som utfört en väggmålning, två tidigare ägare vars efternamn verkar ha gett gården sitt namn och den nuvarande ägaren. Märkligt nog lyckas jag inte finna något i texten som avslöjar vilken sorts butik detta handlat och handlar om, trots att uppräknings av en mängd inventarier görs i texten. Jag utesluter dock

inte att jag härvidlag kan ha missat någon ordvändning som alla infödda norska invånare självklart skulle ha uppmärksammat.

Även i nästa fredning på listan Villa Stenersen följer samma mönster. Det är arkitektens namn och gärning som först och främst lyfts fram i ingressen på hemsidan. Redan i denna första lättillgängliga text som möter läsaren lyfts även den man som fått namnge byggnaden fram, till skillnad från närmast ovanstående exempel. Vi får inte bara reda på mannens namn utan även hans yrke och till synes kostbara intresse. Han var finansman och därtill konstsamlare. Han sänkte huset till staten med en önskan om att det skulle användas som antingen representationsbostad eller bostad åt statsministern. Det blev den inte utan en mötesplats för arkitektur, design och kultur. I vedtaksdokumentet adderas attributet internationellt orienterad om arkitekten, som är en av sin tids främsta yrkesutövare och byggnaden omnämns som ett av de viktigaste bidragen till den internationella modernistiska stilen i Norge på 1930-talet. Här binds maskulinitet samma med god estetisk smak, framstående yrkesmän, nationalitet, internationell orientering, rikedom, konst, politisk elit och samlingspunkt för högstående estetisk formgivning.

Nästa fredning på listan är Villa Midtås. Även här kännetecknas de representationer av människor som görs i texten av kombinationen maskulinitet, arkitektur och framgångsrik yrkesman. Först i ingressen betonas det att byggnaden är en av arkitektens mest centrala verk och sedan att det ägts av en av Norges mest markanta skeppsredare. Vidare sammanbinds den maskulinitet som presenteras explicit med norsk överklass. Här blir det också tydligt att det är huvudmonumenten inom norsk arkitektur som valts ut. I vedtaket beskrivs arkitekten som noggrann och exakt planläggare och beställaren som en av Norges mest betydande och kreativa affärsmän, som pionjär, en av de viktigaste kunderna till arkitekten. Maskulinitet, nationalitet, yrkesframgång, noggrannhet, kreativitet och överklass flätas alltså ihop i narrativet som omgärdar denna fredning.

Följande fredning på listan är Munkebakken som har ritats av samme manlige arkitekt som förra exemplet, som beskrivs med tillägget att han var en av sin tids mest betydelsefulla och produktiva arkitekter. Huset är ett exempel på statusbyggnad från högkonjunkturen runt första världskriget. Här lyfts dock arkitekten ensam fram och hans formgivning hyllas ytterligare. Exemplet förstärker varandra, särskilt när det gäller att upphöja arkitekten och hans gärningar.

Efter detta följer en ansamling av 40 broar som fredats på en gång. Här finns inga namngivna konstruktörer, beställare eller brukare. Texten är mycket sakligt författad och inslaget av värdeladdade uttryck är minimalt. Broarna står som representanter för den historiska utvecklingen av nationens vägnät. Detta är samtidigt implicit ett synliggörande av den manliga ingenjörskonsten. Tidigare forskning har visat både att ingenjörskonsten länge var förbehållet män och utgjort en central del som gärna länkats till konstruktionen av maskulinitet (se t ex Berner 1996, Ek-Nilsson 1999). Indirekt vidareförs alltså konstruktionen av maskulinitet i kombination med tekniska byggnadsverk och historisk utveckling, om än i anonymiserad form. I takt med att den direkta överklassanknytningen försvagas tycks också personanknutna narrationer också avta.

Nästa fredning är Fredensborgsveien 5 i Oslo och uppges vara en sällsynt representant för 1700- och 1800-talets förstadsbebyggelse och arbetarbebyggelse. Invånarna verkar av texten att döma att ha varit uteslutande manliga hantverkare, i vart fall artikuleras inte att hela familjer levde och verkade på samma plats, vilket annars var vanligt i t ex hantverkargårdar. Här finns snickare, vapensmeder och andra hantverkare till det militära, representanter för dåtidens begravningsentreprenörer, stenhuggare och likkiststillverkare.

Ingen är namngiven. Här träder alltså den socialt kontextlösa och anonyma manliga arbetaren fram i en värld utan kvinnor. Här blir det ännu tydligare än i föregående exempel att klass och representationsform sammanfaller. Ju högre samhällsklass, desto mer utvecklade personrelaterade narrativ. Ju lägre samhällsklass, desto större anonymitet.

Hvedingsveita 8 i Trondheim är ytterligare ett exempel på hantverksbostad från samma tidsperiod, men här poängteras att bostad och verkstad var placerade nära tillsammans. I verkstaden berättas att hantverkare som målare och snickare – traditionellt manliga yrken – var verksamma. Inget antyds heller i denna kontext om att någon annan än dessa implicit beskrivna män skulle ha bott i bostadsdelen. Den beskrivs kort och gott som bostad. Om man går vidare till skrivningen i vedtaket blir i vart fall en av de hantverkare som bott där inte längre anonym, utan får både för- och efternamn förutom yrkestitel. Maskuliniteten tycks konstrueras isolerad från allt som överhuvudtaget skulle kunna inkludera femininitet.

Denna fredning följs av Øvre Baklandet 33 i Trondheim. Detta är ett arkitektoniskt och kulturhistoriskt viktigt exempel på byggnadsskick. Olika former av hantverksnäring verkar ha bedrivits här i kombination med bostad från mitten av 1800-talet fram till 1970-talet och ett antal exempel på yrken ges, varav tre exempel faktiskt skulle ha kunnat ha haft kvinnor som näringsidkare, även om texten inte nämner detta. Det är när huset brukades som mjölkbutik, hattmakeri och tvätteri. Men här nämns framför allt också traditionellt manligt länkade arbeten. Den eventuella kopplingen till kvinnors arbete görs alltså aldrig explicit, varför detta lätt försvinner – inte minst i ljuset av den kraftfulla exponering av manliga yrkesutövare som verkar vara rådande i de tidigare undersökta texterna. Hantverkare och arbetare konstrueras alltså maskulint. I den längre vedtakstexten blir närvaron av män allt tydligare och återigen blir det påtagligt att kombinationen hög samhällsklass och maskulinitet privilegierats. Här namnges plötsligt flera gången en adlig, manlig general som förespråkare av en strängt reglerad stadsbild, som står i kontrast till den här fredade stadsdelen. Han blir alltså inte ett exempel på det som fredats, utan på motsatsen, men blir trots detta en av de få som namnges. I detta dokument omnämns också de två män som byggt det fredade huset på 1800-talet. I den fortsatta texten namnges även hattmakaren, som då visar sig inte vara en kvinna, utan en man. Däremot namnges inte dem som arbetade i mejeriet eller tvätteriet. Maskulinitet kopplas alltså ihop med fullständig namngivning, byggnadskonstruktion och sträng reglering. Den värld som verkar vara värd att minnas förefaller återigen att sakna kvinnor.

Nästa plats på fredningslistan är hela området kring Bankplassen som föreslås bli fredat. Platsen är tillbyggd och här finns både en äldre och en nyare arkitektur. En namngiven manlig arkitekt som stått för den senare tillbyggnaden lyfts fram tidigt i den lättillgängliga texten på hemsidan, för att efterföljas av ett synliggörande av även den tidigare arkitekten. Fredningen är explicit knuten till arkitekterna och deras gärningar på ett personanknutet sätt. Texten berättar att de båda stilarna framhäver varandra på ett vällyckat sätt. Detta är enligt texten ett mycket viktigt arkitektoniskt, arkitekturhistoriskt och kulturhistoriskt exempel värt att minnas. I vedtaksdokumentet upphöjs särskilt den yngre arkitekten med ord som ”*vår tids mest kjente*” och ”*høyest prisbelønte norske arkitekt*”. Än en gång paras konstruktionen av maskulinitet ihop med vällyckade, prisbelönta, välkända högutbildade vitnorska män som lämnat betydande materiella spår efter sig i den sociala världen. Till minnet av de redan väl ihågkomna adderas ytterligare minnesvärt stoff.

Nästa fredning på listan för 2008 är Skansen brandstation i Bergen. Denna är liksom broarna ovan exempel på ett tekniskt-industriellt kulturminne. Själva ämnesområdet har varit och är fortfarande maskulint kodat. Ännu är det så gott som uteslutande män som jobbar inom denna sfär, även om kvinnliga deltidsbrandmän börjat komma i Sverige. I norsk kontext

har jag inte funnit några liknande exempel vid sökning på webben. Inga brandmän förekommer emellertid i texten. Det är det kulturhistoriska och arkitektoniska som betonas här. Den enda person som är namngiven är arkitekten precis som i andra sammanhang. Här berättas emellertid inte något om hans personalia eller yrkesmässiga ställning till skillnad från de narrativ som omgärdar de tidigare nämnda yrkesföreträdarna. De positivt laddade adjektiven är inte heller lika vanligt förekommande och värdet i anläggningen verkar främst ligga i att den är komplett. Hela tonen både texten på hemsidan och i fredningsvedtaget förefaller vara mer sakligt hållen än någon av de tidigare genomgångna texterna förutom broarna. Explicit konstruktion av maskulinitet i form av arkitekten upprepas återigen och implicit förstärks konstruktionen av maskulinitet generellt sett genom att valet av sfär återigen fallit på en som är manligt kodad. Den tekniska och industrihistoriska arkitekturen förefaller alltså inte att förlänas lika positivt laddade omdömen som den som knutits till andra typer av byggnader.

Utifrån ovanstående genomgång blir den kulturminnesmärkta människan otvetydigt en man och en välbärgad och välutbildad sådan därtill. Till och med den manlige arbetaren får röst genom konservativt välbärgade manliga sammanslutningar, men förblir själv tämligen stum och anonym. Det här är alltså dessutom en värld som förefaller vara dränerad på allt som har med kvinnor och kvinnligt liv att göra.

Den etniskt Andra kvinnan

Men det finns ett undan tag som i viss mån skiljer sig från ovanstående genomgång och det är den sista fredning för 2008 som listats. Den gäller Gressåmoen fjällgård och skjutsstation. På flera olika plan skiljer sig narrativet i denna fredning från de tidigare, inte minst för att det i den etniskt vitnorska berättelsen uppstår en sprickbildning i och med att samerna kommer in i bilden.

Fredningen symboliserar nämligen enligt den kortare populärt hållna texten på hemsidan kontakten mellan samer och bosättare. Här tas också upp att ett platsnamn längre österut från fredningen tyder på att det varit samisk bosättning här. Det är emellertid inte det som är i fokus i denna text, utan det faktum att det varit en skjutsstation och fjällgård.

Endast två meningar – eller femton procent av texten – rör det samiska. Resten ringar in ett vitnorskt territorium. Här finns den förste namngivna vitnorska mannen som bedrev skjutsstation upplyft. Här tas fredningarna av dessa byggnader upp först, sedan kommer det anonymiserade samiska in och det är små men betydelsebärande ord som skiljer beskrivningarna. Förutom att det vitnorska markeras först, finns i första meningen med samisk hänvisning ett litet bindeord som "*dessutan*", som något som läggs till, som addition. Additionens eller tilläggets historia är en känd exkluderande praktik, som t ex tidigare tillämpats i utställningar inom museiområdet för att få med något om kvinnors liv och arbete i en i övrigt maskulint kodad utställningskontext, men som samtidigt lyft bort kvinnors historia från normalhistorien till en historisk bisats (Hirdman 1993; jfr även Grahn 2004, 2006, 2007). Samma mönster tycks alltså upprepas här när det gäller "de etniska Andra".

Den andra meningen där det samiska kommer in sker under stycket som har rubriken "Kveilestue fra 1600-talet". Stugan som enligt gammalt kartmaterial legat på platsen innan det blev skjutsstation verkar dock inte ha haft något med det samiska att göra, för det samiska identifieras ha legat längre österut anges det i sista meningen i detta stycke. Det samiska blir alltså exempel på något annat, något som ligger utanför och bortanför gränsen för det nu fredade området. Speglingen, det motsatta, det "Andra" (Jfr Irigaray 1974/1985). Innan denna sista mening i stycket har texten lagt upp en start på en genealogisk berättelse som tillbakaför området till ett vitnorskt markerat territorium.

Detta sker genom en retorik som kanske inte i förstone är uppenbar. Men den raststuga som anges ha legat här naturaliseras. Den görs med andra ord självklar och naturlig, genom att den beskrivs som ett naturligt stoppställe eftersom den låg halvvägs över fjället. Den låg naturligtvis på halva vägen för dem som passerade fjället från ena sidan till den andra, men däremot inte självklart för dem som levde på fjället.

När man går vidare och läser i själva vedtaksdokumentet blir historien delvis nyanserad, även om samma förgivettagna föreställning om raststugan som naturlig mittpunkt finns kvar. Men här berättas också på ett annat ställe i texten att detta är ett gammalt sydsamiskt område, som brukats av samerna betydligt längre tillbaka i tiden än det första angivna belägg för raststugans existens. I texten berättas nämligen att samerna varit närvarande här sedan 1500-talet och troligen även längre tillbaka. Detta innebär för det första att det inte bara var längre österut som samerna funnits närvarande, utan även i det området som just fredats. För det andra innebär det att stugan faktiskt inte självklart kan placeras på halva vägen. För de samer som levde här var stugan troligen snarare placerad mitt i eller i närheten av deras territorium.

Detta tydliggör att berättelsen, trots att det verkar ha funnits en vilja att inkludera det samiska i narrativet – vilket jag återkommer till längre ner – i grunden är utformad utifrån en vitnorsk utsiktspunkt. Det här tydliggör vikten av att medvetandegöra och tydliggöra sin situering när historia skrivs. Det här är sannolikt ett resultat av omedvetna processer, men det gör dem därmed inte på något vis mindre effektiva eller skrämmande. Tvärtom blir det uttryck för en del av en allmänt rådande bild som blir djupt problematisk när den granskas närmare.

En förskjutning av betydelse har byggts in i den längre vedtakstexten som kan vara svår att upptäcka i förstone. Styckena om samerna har retoriskt skilts åt som två separata delar. Samerna inkluderas i stycket med raststugan, även om de då geografiskt placeras utanför området. De återkommer inte i texten förrän en hel textsida senare, men då placeras de plötsligt inom området. Emellan textstyckena finns ett narrativ där den vitnorska kolonialiseringsprocessen beskrivs med den förste nybyggaren namngiven. Marken beskrivs som "*statsallmenningen*", d v s vitnorsk. Den vitnorske mannen fick vidare "*bygselbrev*" och "*kongeskjøte*" – vitnorskt lagliga skrivna dokument – och territoriet ritas alltså in som allmännsomt, ett statligt nationellt ingenmansland som tas i rättmätig besittning, vilket kan beläggas med både skriftliga rättsligt giltiga dokument och kartor.

Spelplanen som lagts till grund är alltså i sin utgångspunkt vitnorsk. Det är spelreglerna för detta som getts artikulation. Sedan berättas visserligen att det också finns en samisk spelplan. Men det är i grunden inte den som gäller. Det samiska blir något som en årtals- och regleringsfylld vitnorsk kolonialiseringsprocess kan spegla sig i, som en motsats, som något exotiskt som inte riktigt hör till men finns i utkanten.

Men trots att retoriken som grundpremiss alltså utgår från ett vitnorskt perspektiv, verkar det ändå ha funnits en vilja att inkludera samernas historia i narrativet. Berättelser om samers liv kommer in i vedtagsdokumentet på fler ställen än de jag ovan relaterat. I slutet på sidan 9 kommer en samisk kvinna, Malena Thorkelsen (1872-1954) in i bilden och hon får både för och efternamn. Hon var änka med tio barn och hade ett av sina huvudvisten 1 km sydost om Gressåmoen.

I texten ges också information om denna plats, men det är framför allt två saker jag vill peka på som är problematiska. För det första händer det klassiska, som av någon anledning nästan bara verkar hända med kvinnor och det är att den samiska kvinnan en bit in i stycket plötsligt tappar sitt efternamn och tillskrivs ett mer intimiserat tilltal med enbart förnamn. Det

här händer inga av de män som omnämns i denna text eller i någon av de tidigare undersökta texterna. Tidigare forskning har visat att detta förfaringssätt inte är en slump, utan ett systematiskt återkommande nedvärderande mönster i tilltalssätt som framför allt appliceras på just kvinnor, och ibland män som tillhör de lägre samhällsskikten eller har annan etisk bakgrund än den dominerande befolkningen (se t ex Grahn 2006). Män och särskilt om de kommer från de högre samhällsklasserna får däremot i regel både för- och efternamn, titel, levnadsteckning, och tilldelas olika positivt laddade omdömen, vilket också sker i denna text och de andra texterna som behandlats ovan. Det här blir ju särskilt tydligt i och med att detta är den enda kvinna som överhuvudtaget omnämns i de fredningar jag gått igenom för 2008 och verkar för övrigt vara en av ett fåtal i hela materialet. Att inte ens då ha ett lika respektabelt tilltal till de män och kvinnor som beskrivs stämmer till eftertanke.

För det andra inkluderas inte den plats som hon bebott i fredningen. Den ligger strax utanför den fredade gränsen och hamnar alltså på fel sida. Texten ger inga kommentarer till varför inte även detta fredades, här kan man bara spekulera. Kanske var det så att huvuddelen av de element av boplatserna som finns kvar är äldre än hundra år och därmed automatiskt fredade. Det nämns ingenting om detta i texten, men det är inte givet att allt faller under hundraårsgränsen. I vart fall gäller inte detta en av de i fredningstexten omnämnda byggnader som kvinnan lät uppföra 1937, vilket innebär att den bara är drygt 70 år. Det gäller inte heller de senare byggnader som Sameskolan som brukar boplatserna idag låtit uppföra. Kanske kan det vara så att representanter för samerna inte velat ha platsen fredad för att detta möjligen skulle kunna inskränka deras bruk av platsen. Men om det är så får läsaren inte heller veta, för ingenting om detta nämns i texten.

Även om en god vilja funnits med en önskan att integrera samernas historia i den stora historien, så blir den här berättelsen ändå ett tilläggs historia, som framför allt visas upp vid sidan av i vedtaksdokumentet och inte i den mer publikt hållna texten på Riksantikvarens hemsida. Det blir på många sätt ett typexempel på klassiskt vitt västerländskt binärt tänkande med rötter i positivismen och det moderna projektet. Här placeras den etniskt vite västerländske Mannen på den kultiverande sidan. Medan den etniskt Andra Kvinna placeras på samma sida som natur. Det här är ju ett synsätt som vetenskapligt kritiserats, särskilt under andra hälften av 1900-talet och framgent och är en tydlig barlast från en modern föreställningsvärld. Detta väcker frågor om förståelsen av betydelsen av den språkliga vändningen och av mer postmoderna eller post-postmoderna/amoderna förhållningssätt överhuvudtaget kommit in och fått fäste inom kulturminnesförvaltningen. Detta kräver mer forskning och dessutom fler typer av källor som t ex fältarbete för att kunna besvara.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis byggs samhällets kollektiva minne upp kring en begränsad uppsättning av starkt stereotypiserade och reducerade bilder av kvinnor och män i det material som studerats. Dessa kan sägas utgöra stommen i det gemensamma minnet av norskhet. På det hela taget är avsaknaden av representationer av kvinnor eller kvinnors liv påfallande, för att inte säga anmärkningsvärd. När en kvinna så äntligen dyker upp, gör hon det i form av ett marginaliserat undantag som förpassas till en mindre publikt formad text som vedtaksdokumentet och ges ett intimt tilltal som inte finner motstycke utan blir en tydlig kontrast till hur de män som återfinns i texterna omtalas. Att kvinnan i detta sammanhang inte har etniskt vitnorskt ursprung, utan är same och att hennes boplatz inte heller ingår i fredningen upprepar ett alltför välkänt mönster. De etniska, köns- och klassmässiga Andra lyfts ut ur den norska nationalnormalhistorien och blir en parentes i marginalen som knappt märks.

Den vitnorske välutbildade och välbärgade Mannen däremot – inte sällan arkitekt till yrket med kopplingar till de övre samhällsskikten – utgör normen för det som verkar vara kulturminnesvärt att minnas och bevara för vår framtid. I den mån den manlige arbetaren finns med i historieskrivningen blir även denne anonymiserad och de minnen som bevaras är censurerade genom den manliga samhällselitens försorg, som i exemplet Arbeideren.

Utgångspunkten och ledstjärnan för de fredningar som gjorts verkar med andra ord utifrån det genomgångna materialet i grunden vara maskulint och vitnorskt kodade med sikte på de bättre bemedlade samhällsskiktets kulturarv. Det är en värld där det som är feminint kodat och därtill har en annan klass- och etnisk tillhörighet än den nyss nämnda osynliggörs och marginaliseras i relation till det nationella narrativet.

Än en gång vill jag framhålla att det här sannolikt inte är resultat av en medveten vilja att utesluta vissa grupper, tvärtom finns det som visats delar i texterna som antyder att det inte är så. Men det är inte desto mindre resultat av omedvetna processer som speglar samhället i stort, som vi alla mer eller mindre är delaktiga i på många olika sätt och är mönster som k mycket svåra att upptäcka för den enskilde handläggaren i den egna verksamheten. Det viktiga här är att bli uppmärksam på detta. Det är det första steget för att nå förändring. Genom att lyfta fram de strukturella dragen öppnas möjligheter att påbörja ett mer inkluderande förändringsarbete. Men för att nå en långsiktig förändring torde troligen mer omvälvande insatser krävas.

En genomgång av svenska historiska och kulturhistoriska museers representationer som genomförts visar just detta. I den handbok för genusintegrering av museernas verksamhet som genomgången resulterat i, finns både förslag på hur de som arbetar på dessa institutioner skulle kunna göra för att höja medvetandenivån och en exempelsamling med lyckade satsningar som kanske skulle kunna vara användbar även inom denna norska kontext (se Grahn 2007).

Men det som framför allt behövs mer av i nuläget är mer forskning som kan avgöra huruvida det som här framkommit är tillfälligheter som bildar detta mönster eller om det här resultatet har större generaliserbarhet.

Avslutningsvis är det oerhört viktigt att förstå att historien alltid är situerad, att vara medveten om detta och skaffa sig kunskap som gör detta möjligt att hantera. Särskilt viktigt är detta för alla som arbetar med att peka ut och därmed skriva den nationella stora historien om det som är värt att minnas av det som hänt "förr i tiden".

Referenser

- Adolfsson, Gundula 1987. *Människa och objekt i smyckeskrin*. Lund: Symposion.
- Anderson, Benedict 1991/2000. *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg: Daidalos.
- Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.) *Det bekönade museet*. Uppsala: Etnolore.
- Barad, Karen 2007. *Meeting the universe halfway*. London: Duke Univ. Press.
- Berner, Boel 1996. *Sakernas tillstånd: kön, klass, teknisk expertis*. Stockholm: Carlsson.
- Bennett, Tony 1995 /1999. *The Birth of the Museum. History, theory, politics*. London & New York: Routledge.
- Berkaak, Odd Are. 1992. Ressursbruk, bevaringsideologier og antikvarisk praksis i fartøyvernet. Kolsås: Norsk Forening for Fartøyvern.
- Björkroth, Maria 1999. Tiden. I: Kjellström, Rolf (red.), *Museer som minnen – minnen av museer. Seminarium till minne av Göran Rosander*. Stockholm: Nordiska museet.
- Collins, Patricia Hill 1998. It's all in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation. I: *Hypatia*. Vol 13 (3), s. 62-82.
- Crenshaw, Kimberlé Williams 1994. Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. I: Fineman and Mykitiuk (eds) *The public nature of private violence*. New York: Routledge.
- Dawson, Graham 1994. *Soldier heroes: British adventure, empire and the imagining of masculinities*. London: Routledge.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) 2003. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana 2005. *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Stockholm: Liber.
- Ek-Nilsson, Katarina 1999. *Teknikens befäl. En studie av teknikuppfattning och civilingenjörer*. Uppsala: Etnolore.
- Glaser, Jane & Zenetou, Artemis (eds.)1994. *Gender Perspectives. Essays of Women in Museums*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Grahn, Wera 1999a. *Tekniska museets föremålssamling ur genusperspektiv*. Stockholm: Tekniska museet. (Opublicerad rapport).
- Grahn, Wera 1999b. *Tekniska museets förmedling, kunskapsuppbyggnad och bevarande ur genusperspektiv*. Stockholm: Tekniska museet. (Opublicerad rapport).
- Grahn, Wera 1999c. Tekniska museet – den manliga teknikens tempel? I: *Dædalus 2000*. Stockholm: Tekniska museet.
- Grahn, Wera 2003a. Museer och genus – En analys av Månadens föremål. I: Palmqvist, Lennart, (red.) *Minnets miljöer. Rapport från de Museivetenskapliga dagarna 21-22 november 2002*. Stockholm: Aktantus Förlag.
- Grahn, Wera 2003b. Könsmäta museiberättelser. I: *Samtid & museer*. Nr. 3-4 november, årgång 27, s. 11-12.
- Grahn, Wera 2004. Representationer av kön på Tekniska museet. I: Cecilia Trenter (red.) *Tankar och texter om industrisamhällets kulturarv i Västernorrland*. Härnösand: ISKA, Ramprogrammet för industrisamhällets kulturarv.
- Grahn, Wera 2005a. Från vardagsartefakter till museala fakta. I: Inga-Lill Aronsson & Birgitta Meurling (red.) *Det bekönade museet*. Uppsala: Etnolore.

- Grahn, Wera 2005b. Inbyggda genuskript. Föreställningar på en museifasad. I: Friberg, Tora & Listerborn, Carina (red.) *Könskodade rum*. Stockholm: Symposium.
- Grahn, Wera 2006. "Känn dig själv": Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer. Diss. Linköping: Tema Genus, Linköpings universitet. Full text PDF: <http://www.ep.liu.se/theses/abstract.xsql?dbid=7271>
- Grahn, Wera 2007. *Genuskonstruktioner och museer. Handbok för genusintegrering*. Uppsala: Upplandsmuseet.
- Hall, Stuart (ed) 1997/2001a. *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications.
- Haraway, Donna 1989. Teddy Bear Patriarchy: Taxidermy in the Garden of Eden, New York City, 1908-36. I: *Primate Visions*. London: Routledge.
- Haraway, Donna 1991. *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*. London: Free Association Books.
- Hirdman, Yvonne 1993. Kvinnohistoriens historia. I: *Det dolda budskapet: kön och makt – kvinnor och män i museiutställningar*. Norrköping: Arbetets museum, Riksutställningar.
- Hooper-Greenhill, Eilean 2000. *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge.
- Irigaray, Luce 1974/1985. *Speculum of the other woman*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Latour, Bruno 1993. *We have never been modern*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Losnedahl, Kari Gaarder 1993. *Kvinne + museum = kvinnemuseum?* Bergen: Senter for humanistisk kvinneforskning.
- Lundgren, Britta 1993. Kön, etnologi, museiverksamhet. I: *Det dolda budskapet. Kön makt och kvinnor män i museiutställningar*. Norrköping: Arbetets museum, Riksutställningar.
- Lundgren, Britta 1994. Gender, Swedish ethnology, and the museum. I: *Gender & history*. Vol. 6 Nr 3, s. 345-351.
- Lykke, Nina 2003. Interseksjonalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1.03, s. 47-56.
- Lykke, Nina 2005. Nya perspektiv på interseksjonalitet. Problem och möjligheter. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2-3, s. 7-17.
- Lømo, Narve 2003. Aalesunds Arbeiderforening – litt historikk. I: *R-ØST. NR. 8. Informasjonsblad for AALESUND ØST ROTARY KLUBB* Klubb nr. 12703 - Distrikt 2280. November 2003.
- Miljøverndepartementet *Pressmeddelande* 07.08.2008.
- NFR 2004. *Kulturminner og kulturmiljøer – utredning av forskningsbehovet*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- NFR 2008. *Utlysningstext till Miljø 2015*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Nietzsche, Friedrich 1974. *The Use and Abuse of History*. New York: Gordon Press.
- Nilsson, Bo G. 1996. *Folkhemmets arbetarminnen. En undersökning av de historiska och diskursiva villkoren för svenska arbetares levnadsskildringar*. Stockholm: Nordiska museet.
- NOU 2002: 01. *Fortid former framtid*. Oslo: Statens forvaltningstjenste.
- Paris, Jan 2000. *Conservation and the Politics of Use and Value in Research Libraries*. Presented at the Book & Paper Group Session, AIC 28th Annual Meeting, June 8-13, 2000,

- Philadelphia, Pennsylvania. Received for publication Fall 2000. Tillgänglig på Internet: 20081024) <http://aic.stanford.edu/sg/bpg/annual/v19/bp19-16.html>
- Porter, Gaby 1987. Gender bias: representations of work in history museums'. I: A Carruthers, (ed.), *Bias in Museums*. Nr 22:11-15. London: Museum Professional Group Transactions.
- Porter, Gaby 1988. Putting your house in order: representations of women and domestic life. I: Robert Lumley (ed.) *The Museum Time Machine*. London: Routledge.
- Porter, Gaby 1991 Partial truths. I: Gaynor Kavanagh (ed.), *Museum Languages: Objects and texts*. Leicester: Leicester University Press.
- Porter, Gaby, 1996. Seeing through solidity: a feminist perspective on museums. I: Sharon Macdonald & Gordon Fyfe (eds.), *Theorizing Museums*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Pripp, Oscar, Plisch, Emil & Printz Werner, Saara 2004. *Tid för mångfald: utgångspunkter och resultat, enkätundersökningen, kartläggning av årsredovisningar, intervjuundersökningen: en studie av de statligt finansierade kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald*. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Riksantikvaren 1988. "Kvinneperspektiv på kulturminnevern": rapport fra Riksantikvarens seminar 30.11 - 1.12.1988 på Isegran ved Fredrikstad. Oslo: Riksantikvaren.
- Riksantikvaren 2004. *Riksantikvarens oversikt over kulturminneforvaltningens kunnskapsbehov 2005-2009*. Oslo: Riksantikvaren.
- Riksantikvaren 2005. *ALLE TIDERS KULTURMINNER - Riksantikvarens vernestrategi*. Oslo: Riksantikvaren.
- Rodell, Magnus 2001. *Att gjuta en nation. Statyinvigningar och nationsformering i Sverige vid 1800-talets mitt*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Said, Edward 1978/2000. *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Sand, Elin 2004. *Den bekönade konservatorn*. Uppsats. Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet.
- Sommerseth Jacobsen, Kari 2003. Hennes historie – i museet. I: Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan & Margarethe Stang (red.) *Museer i fortid og nåtid. Essays i museumskunnskap* Oslo: Novus forlag.
- Statens offentliga utredningar, (SOU 1998: 6). *Kvinnomaktutredningen: Ty makten är din - myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*. Stockholm: Fritzes.
- Statens offentliga utredningar (SOU 1999: 18). *Frågor till det industriella samhället. Slutbetänkande av Utredningen om en statlig satsning på det industrihistoriska kulturarvet*. Stockholm: Fritzes.
- Statens offentliga utredningar (SOU 2007:50). *Mångfald är framtiden*. Stockholm: Fritzes.
- Statistiska centralbyrån (SCB) 2002. *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Stortingsmelding nr. 39 (1986–1987).
- Stortingsmelding nr 16 (2004–2005). *Leve med kulturminner*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- Stortingsproposition nr.1 (2002–2003). *Bevilgninger til samiske formål 2003*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- THE FARO CONVENTION*; Council of Europe 2005.
- UNESCO 2005. *The UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*.

Young, Iris Marion 1997. *Intersecting voices: dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton, N J: Princeton University Press.

Vedlegg 1

Abstract WAC 2008

THE NORWEGIAN INSTITUTE OF CULTURAL
HERITAGE RESEARCH (NIKU)
WERA GRAHN
wera.grahn@niku.no
2009-01-27

Engendered Construction in Cultural Heritage Management

Through a process of selection, certain artefacts are regarded as more important traces of human life than others. They are singled out as significant pieces that are forming the public history and are assigned to become part of our cultural heritage. This means that they are under special protection and attention of the official authorities in the field. But this process of selection is opening up for questions. An analysis will be made of how gender is constructed in this area on the basis of the protections made by the Directorate for Cultural Heritage in Norway. The protections made during the last ten years will be examined.

- Which constitutions of gender can be linked to the protections made?
- How are the privileged femininities and masculinities constituted?
- How can we epistemologically understand this process?
- Which implication do the findings have for the field of cultural heritage?

Vedlegg 2

PAPER: The officially sanctioned processes of engendering in the field of cultural heritage management

Wac 2008 Dublin

Being an ethnologist with my Ph.D. in Gender Studies, my interest lie not primarily in archaeology or history as such, but in what we do with historical remains today. How we tell stories about them and give them meaning.

Before I outline some details in my present research, I want to make a short presentation of my meta-theoretical position in the extensive field of gender studies. In this sense I would situate myself in a post-postmodern/amodern position (e. g. Braidotti 1994, 2002, 2005; Haraway 1992; Barad 2007). What I would characterize as specific to this position is its understanding of the modern/postmodern project (Latour 1993, Haraway 1991), understanding of materiality in relation to sociality (Barad 2007) and the understanding of knowledge as always situated in terms of siting and sighting – (Haraway 1991). The latter can be seen as an alternative to both the postmodern relativistic claim of fluidity and the modern universalistic claim of truth, in emphasizing that knowledge is always produced and uttered from partially situated perspectives. This applies to knowledge production of the researcher as well as the phenomena studied, which put the focus on questions of accountability. That is in short my present understanding of me, my research and the world around me.

To return to the stories we tell today of the past, stories can be told in many different ways and be performed by many actors. My main attention is directed towards the "preferred meaning" (Hall 1997) given to a cultural heritage site by the official authorities in the field of cultural heritage management. To critically analyse the official version of history is important because even if many other readings can be made, the one which is officially sanctioned is – apart from having a much wider circulation compared to individual readings – also articulated from a normative, neutral position and often understood to be the very version which is true – a consequence of this fields strong relation to modernity (cp. Hooper-Greenhill 1992, 2000; Grahn 2006). The officially constructed image of the past tends to cling to the cultural imaginary (Dawson 1994) and forms a rigid frame inside which only a limited number of histories appear to be able to take place.

For many years I have been working at museums of cultural history in Sweden and finished my dissertation in 2006. This work is a critical study of the contemporary constructions of the past in museum practices in relation to gender (Grahn 2006). Since a little more than a year, I have been working in Norway at the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research and not only changed country, but at the same time moreover shifted empirical perspective from the museum to the cultural heritage sector.

During my time in Oslo I have tried to figure out what this field is all about – in an ontological and epistemological sense – and how it relates to questions of gender. I do not yet have a good answer to that, but have slowly started to explore the field and the previous research made.

To sum up my findings so far I haven't been able to find any in-depth studies focusing on the engendering processes performed by different actors in the field of cultural heritage

management. Although, entering a new field I am painfully aware of the evident risk of having overlooked some important contributions and will be more than happy to receive counterexamples from you.

The closest to research with the above mentioned approach I have found are studies such as Susan Alcock's (2002) showing how the allegedly ungendered focus of archaeology on public buildings and monuments in fact has been an andocentric enterprise. But this study does not critically analyse the official construction of the past promoted by different actors in the cultural heritage management field as much as dealing with the use of the past by different groups in the past. Another example more closely related to the management field is Laurajane Smith's (2008) recent study of how people make different interpretations of the same cultural heritage site. Such investigations are important, because they in many ways convey hope in showing that the readings do not necessarily have to be the one intended by the official stakeholders in the field of cultural heritage management. In relation to gender perspectives this implies that the readings do not have to be as limited as intended. However the circumstance that people make their own interpretations does not make it less urgent to critically scrutinize the privileged meaning assigned by the authorities, because they do not only have a normative function of pointing out what is considered as historically important, but also to indirectly sketch the outline of the ideal citizen.

For the rest I have in different work engaged in questions of the cultural heritage management sector at the most found one or two sentences stating that it would be of interest to apply a gender perspective – or “the gender perspective”, as if there was only one – but haven't found anyone actually doing it.

Together with Erica Engelstad, professor at the Department of Archaeology at the University of Tromsø, in the north of Norway, I have just drawn the outlines of a four year research project we have submitted for funding to the Research Council of Norway. In this project we will critically examine the engendered constructions of the past officially promoted in the contemporary stories constructed in the cultural heritage management sector. We will examine these story telling practices from an intersectional perspective (e.g. Crenshaw 1994; Young 1997), emphasizing how social dimensions as gender, class, ethnicity, sexual preference etc intersects and how certain combinations tend to lead to a privileged position in the cultural heritage imaginary while others lead to an unprivileged position among the heritage considered as apocryphal or even non-existent. About two weeks ago we got an answer and this time it was no, but we will not give up and will make a new attempt.

As a small study preceding the larger project I have looked into how some authorities in this field relate to questions of gender. One of them is the section of the Research Council of Norway (RCN) administrating the programme for funding research of cultural heritage – not the same section as we have submitted our application to. In 2004 the RCN published a report on the future need for research in this sector (RCN 2004). Gender perspectives of any kind were not mentioned in one word throughout this report, although for instance discussions of the importance of paying attention to questions of globalisation and cultural diversity were held. Questions of gender seem to be a non-question. However in the latest call in June 2008 for this programme gender all of a sudden appears in the text. But it is not mentioned among the objectives or in general guiding principles of the programme. The word gender is only mentioned one time in a secondary question related to the cultural heritage of the Sámi people. This indicates that it does not seem to be necessary to pose questions of gender to the Norwegian society, but is relevant to the Ethnical Other. A familiar pattern seems to be repeated (c. p. Irigaray 1974; Said 1978). The dominating Norwegian Whiteness

never need to be disturbed by such questions, when they can be exported to the very Others of the North.

In the latest report from the Norwegian Directorate for Cultural Heritage (2004) – the authority responsible for the cultural heritage management – presenting their view of need for future research, gender is not an issue either. It is not mentioned with one word. Although, other perspectives as actor and process perspectives; cross cut perspectives; management perspectives; long-term perspectives; material perspectives; north-south perspectives; and once a multiethnic perspective are mentioned as important to apply.

I have also looked into how gender is constructed in relation to the selected stories of archaeological cultural heritage which are presented on the website of the Directorate. Most of the texts are lacking gendered actors. They neither exist as actors in the texts nor as authors of the texts. The words are produced in the name of the authority, which in accordance with the principles of modernity give them legitimacy as truths.

Even if neither men nor women explicitly appear in the written material, some gendered actors can nevertheless easily step forward implicitly. The buildings, places and artefacts in focus are such as buildings of former kings and bishops; places of trade, churches; and objects like poniards and a boat axe – traditionally linked to a masculine sphere, with connotations to a quite wealthy, white, Norwegian male part of the population.

Of course, neither buildings, places nor artefacts are bound to have a history exclusively connected to men. The problem is that previous research has shown that if no explicit alternative articulation exists the viewer tends to make a reading in accordance with an already dominating matrix (c.p. Adolfsson 1987; Porter 1988, 1991; Losnedahl 1993). The prevailing system of gender power relations tends to form a filter through which the past is easiest understood and the preferred meaning gets constructed in accordance to. Alternative readings will have a hard time emerging in an already naturalized and self evident context.

The examples presented above have just given a tiny preliminary glimpse of what this project might lead to. The gendered rules of politics and poetics governing the field of cultural heritage management have so far not been sufficiently investigated and a lot still remains to be done.

References

- Adolfsson, Gundula 1987. *Människa och objekt i smyckeskrin*. Lund: Symposion.
- Alcock, Susan 2002. *Archaeology of the Greek Past: landscapes, Monuments, and Memories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barad, Karen 2007. *Meeting the universe halfway*. London: Duke Univ. Press.
- Braidotti, Rosi 1994. *Nomadic subjects*. Columbia: Columbia.
- Braidotti, Rosi 2002. *Metamorphoses: towards a materialist theory of becoming*. Cambridge: Polity Press.
- Braidotti, Rosi 2005. A Critical Cartography of Feminist Post-postmodernism. *Australian Feminist Studies*, (20):47, 169–180.
- Crenshaw, Kimberlé Williams 1994. Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. I: Fineman and Mykitiuk (eds) *The public nature of private violence*. New York: Routledge.
- Dawson, Graham 1994. *Soldier heroes: British adventure, empire and the imagining of masculinities*. London: Routledge.

- Grahn, Wera 2006. "Känn dig själv": *Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*. ("Know Thyself": *Gender, Historical constructions and representations in a Museum of Cultural History*). Ph.D. thesis. Full text PDF: <http://www.ep.liu.se/theses/abstract.xsql?dbid=7271>
- Hall, Stuart (ed) 1997/2001a. *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications.
- Haraway, Donna 1991. *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*. London: Free Association Books.
- Haraway, Donna 1992. The promises of monsters: a regenerative politics for inappropriate/d others. I: Lawrence Grossberg et al (eds) *Cultural studies*. New York: Routledge.
- Hooper-Greenhill, Eilean 1992. *Museum and the shaping of knowledge*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, Eilean 2000. *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge.
- Irigaray, Luce 1974/1985. *Speculum of the other woman*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Latour, Bruno 1993. *We have never been modern*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Losnedahl, Kari Gaarder 1993. *Kvinne + museum = kvinnemuseum?* Bergen: Senter for humanistisk kvinneforskning.
- Porter, Gaby 1991b. How are women represented in British history museums? *Museum 171. Focus on women*, 159–162.
- Porter, Gaby 1988. Putting your house in order: representations of women and domestic life. I: Robert Lumley (ed) *The museum time-machine*. London: Routledge.
- RCN 2004. *Kulturminner og kulturmiljøer – utredning av forskningsbehovet*. Oslo: RCN.
- Said, Edward 1978/2000. *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Smith, Laurajane (in press, 2008). Heritage, gender and identity. In: Graham and Howard (eds.) *Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Ashgate Publishing.
- The Norwegian Directorate for Cultural Heritage 2004. *Riksantikvarens oversikt over kulturminneforvaltningens kunnskapsbehov 2005-2009*. Oslo: The Norwegian Directorate for Cultural Heritage
- Young, Iris Marion 1997. *Intersecting voices: dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton, N J: Princeton University Press.

NIKU publikasjonsliste/Publications

pr. 20. januar 2009

Fra 2003 avslutter NIKU tidligere serier og etablerer to nye, NIKU Rapport og NIKU Tema. F.o.m. 2001 er samtlige utgivelser tilgjengelig på www.niku.no som pdf-filer.

Kontaktadresse/Publications can be bought from:
 NIKU, Postboks 736 Sentrum, N-0105 Oslo
 Tlf./Tel.: (+47) 23 35 50 00. Faks/Fax: (+47) 23 35 50 01
 E-mail: kirsti.e.sundet@niku.no

Nye serier f.o.m. 2003

NIKU Rapport

- 1 Bergstadens Ziir; Røros kirke. Tilstand og tiltak. *Brønne, J.* 2003. 97 s.
- 2 «Intet forandrer seg så ofte som fortiden». Om krusifiksene i Ringebu stavkirke. *Stein, M., Bronken, I. A., Nyhlén, T., Strandskogen, K. og E. S. Tveit.* 2003. 114 s.
- 3 Den bemalte og forgylte kalvariegruppen fra 1100-tallet i Urnes stavkirke. Konservering 2001-2003. *Frøysaker, T.* 2003. 89 s.
- 4 Samiske Kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Nord Troms og Finnmark. *Svestad, A. og Barlindhaug, S.* 2003. 15 s. *Utsolgt, kun som pdf-fil.*
- 5 Alterskapet i Grip stavkirke. Et 1700-talls alterskap fra middelalderen. Konservering 2001-2003. *Olstad, T.M.* 2003. 59 s.
- 6 Hamar Cathedral ruin. Archaeological investigations 1996-1998. *Reed, Stan.* 2005. 244 s. Utsolgt, kun som pdf-fil.
- 7 Samiske urgraver. Statusrapport med forslag til miljøovervåkingsprogram. *Myrvoll, E.R.* 2005. 37 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 8 Lysekroner frå Nøstetangen glasverk. Dokumentasjon, vurdering av originalitet, sikring og konservering. *Bjørke, A.* 2006. 55 s.
- 9 Evaluering av digitale dokumentasjonssystemer for arkeologiske utgravninger. *Molaug, P.B., Petersén, A., Risan, T.* 2006. 19 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 10 Kulturminneforvaltningens og planarbeidets historie på Røros. "Kulturarv og verdiskaping. Økonomiske virkninger av kulturarven på Røros". Arbeidspakke 1. *Andersen, S. og Brønne, J.* 2006. 89. s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 11 Ikonene i St. Georgs kapell, Neiden, Sør-Varanger kommune. Kontekst, motiver, teknikk og restaurering. *Norsted, T.* 2006. 71 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 12 Landskap og historie-GIS. Historisk landskapsanalyse i Vestre Slidre, Oppland. *Guttomsen, T. S.* 2007. 43 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 13 Konservering av Peter Reimers' altermalerier i Valle kirke, Lindesnes kommune i Vest-Agder. *Ford, T.-O. og Frøysaker T.* 2007. 30 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 14 Samiske kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Finnmark, Troms og Nordland. *Myrvoll, E.R.* 2007. 36 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 15 Kulturarv som kapital. En analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros som et grunnlag for tenkning om verdiskaping. Delprosjekt 5 i forskerprosjektet "Verdiskaping Røros". *Guttomsen, T. S., & Fageraas, K.* 2007. 105 s + vedlegg. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 16 Konservering av kirkeskip. Bønsnes kirke, Hole kommune i Buskerud. *Smith, H.* 2007. 22 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 17 Kulturhistoriske registreringer. Porsangermoen – Halkavari skytefelt. *Barlindhaug, S., Risan, T. & Thuestad, A.E.* 2007. 127 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 18 Flybåren laserskanning og registrering av kulturminner i skog. Fase 2. *Risbøl, O., Gjertsen, A.K., og Skare, K.* 2007. 33 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)

- 19 Kulturminneverdier i by mellom bevaring og byutvikling. Et kunnskapsgrunnlag. *Omland, A., Berg, S.K., Mehren, A. og Eldal, J.C.* 2007. 59 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 20 Lokala röster och lokala värden. En studie av Ålgårds kyrkas betydelse för icke-kyrkogångare. *Grahn, W.* 2007. 43 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 21 Alterskapet fra senmiddelalderen i Hadsel kirke – et alterskap attribuert til Lekagruppen. - Undersøkelser og behandling av alterskapet. Oppmåling av fire skap i Lekagruppen. *Olstad, T.M.* 2008. 83 s.
- 22 Flybåren laserskanning og registrering av kulturminner i skog. Fase 3. *Risbøl, O., Gjertsen, A.K., og Skare, K.* 2008. 43 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 23 Maleriene i Fingalshula, Gravvik i Nærøy. *Terje Norsted.* 2008. 101 si. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 24 Samiske helligsteder. Tradisjon – registrering – forvaltning. *Myrvoll, E.R.* 2008. 50 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 25 Krusifikset og madonnaskapet i Hedalen stavkirke. Undersøkelse 2006-2008. *Stein, M. og Andersen, E.* 2008. 82 s.
- 26 Før og etter. Overvåking av tilrettelagte kulturminner. *Myrvoll, E.R. og Thuestad, A.E.* 2009. 90 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)

NIKU Tema

- 1 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2002. *Sollund, M.-L.* 2003. 20 s.
- 2 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltdal kommune, Nordland 2002. *Barlindhaug, S. og Holm-Olsen, I.M.* 2003. 22 s.
- 3 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2002. *Haavaldsen, P.* 2003. 16 s.
- 4 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland 2002. *Binns, K.S.* 2003. 22 s.
- 5 NIKU strategiske instituttprogram 2001-2006. Verneideologi. NIKU-seminar 4. februar og 25. april 2002. *Seip, E.* (red.) 2003. 77 s.
- 6 Bevaring av samlingane ved fem statlege museer. Undersøkingar utført for Riksrevisjonen. *Bjørke, A.* 2003. 95 s.
- 7 På vandring i fortiden. Mennesker og landskap i Gråfjell gjennom 10 000 år. *Amundsen, H. R., Risbøl, O. & Skare, K.* (red.) 2003. 112 s. **Utsolgt, kun pdf-fil.**
- 8 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland, 2003. *Binns, K.S.* 2005. 20 s.
- 9 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Horten kommune, Vestfold, 2003. *Sollund, M.-L.* 2004. 17 s.
- 10 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Lillesand kommune, Aust-Agder, 2003. *Sollund, M.-L.* 2004. 20 s.
- 11 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sortland kommune, Nordland, 2003. *Holm-Olsen, I.M.* 2004. 17 s.
- 12 Landskap under press – Urbanisering og kulturminnevern. En studie med eksempler fra Nannestad og Stavanger. 2004. *Swensen, G., Jerpåsen, G., Skogheim, R., Saglie, I-L, Guttormsen, T.* S. 95 s.
- 13 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold, 2004. *Sollund, M.-L.* 2005. 29 s.
- 14 Fra vernesone til risikosone. Studier i middelalderbyene Bergen og Tønsbergs randsoner. *Nordeide, S.W.* (red.) 76 s.
- 15 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 2005. *Sollund, M.-L.* 24 s.

- 16 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Grong kommune, Nord-Trøndelag 2005. *Sollund, M.-L.* 26 s
- 17 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Tromsø kommune, Troms 2005. *Holm-Olsen, I. M.* 22 s.
- 18 Kultur – minner og miljøer. Strategiske instituttprogrammer 2001-2005. *Egenberg I.M., Skar B. og Swensen, G.*(red.). 2006. 354 s.
- 19 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Fræna kommune, Møre og Romsdal, 2006. *Sollund, M.-L.* 2007. 19 s.
- 20 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Nord-Aurdal kommune, Oppland, 2006. *Sollund, M.-L.* 2007. 21 s.
- 21 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2007. *Sollund, M.-L.* 2008. 20 s.
- 22 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2007. *Sollund, M.-L.* 2008. 20 s.
- 23 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltedal kommune, Nordland 2007. *Thuestad, A.E.* 2008. 20 s.
- 24 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland 2007. *Thuestad, A.E.* 2008. 20 s.
- 25 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune, Finnmark 2006. *Holm-Olsen, I.M. og Thuestad, A.E.* 2008. 19 s.

Annet

Kulturminner – en ressurs i tiden (Jubileumsbok – NIKU 10 år). *Paludan-Müller, C. og Gundhus, G.* (Red). 2005. 184 s.